MOST

ŠTVRŤROČNÍK PRE SLOVENSKÚ KULTÚRU

A QUARTERLY FOR SLOVAK CULTURE

AP58
.S53 M9
v.4

SPOLOK SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV A UMELCOV

SLOVAK WRITERS AND ARTISTS ASSOCIATION

CLEVELAND, OHIO, U. S. A.

ROČNÍK (VOL.) 4 **1957** **ČÍSLO (NO.) 1**

SK
RS

ROČNIK IV. VOL. IV.

MOST

ČISLO 1 NO. 1

Štvrťročník pre slovenskú kultúru

A Quarterly for Slovak Culture

Orgán Spolku slovenských spisovateľov a umelcov

Vychodí štyri razy do roka	Rediguje MIKULÁŠ ŠPRINC s redačným kruhom	Predplatné na štyri čísla USA a Kanada $5.00 Ostatná cudzina $4.00

Vydavateľ: SPRÁVA KULTÚRNEHO FONDU PETRA P. JURČÁKA. Predseda REV. JÁN J. LACH.

Adresa redakcie: MIKULÁŠ ŠPRINC, 2900 E. Boulevard, Cleveland, Ohio. U.S.A.

Adresa administrácie: MOST, 2006 Schrage Ave., Whiting, Indiana, U. S. A.

OBSAH

INDIANA UNIVERSITY LIBRARY

Gorazd Zvonický. **Hlásim sa na rozkaz** — 1

Dr. Jozef Paučo. **Jozef Hušek, predstaviteľ slovensko-amerického novinárstva** — 2

Andrej Sidor. **Bicykel** — 17

Gorazd Zvonický. **Povieš si o mne** — 19

Omar Khayyam (prel. J. Okáľ). **Štvorveršia** — 20

Konštantin Čulen. **Z dejín zápasov o meno Slovák v USA** — 21

Karol Strmeň. **Z japonskej lyriky** — 25

KULTÚRA A ŽIVOT. (Z priznaní spisovateľov na Slovensku — 26)

KNIHY (Unio Užhorodensis, Z ľudu — za ľud, Stopy v ohni, Ohne, V stopách Stvoriteľa, American Philosophy, Kult sv. Judy - Tadeáše, Boľšaja Sovietskaja Encyklopedija, Die Sudetenfrage, Ukrajinska Cerkva, Atlas Hierarchicus, Ranobarokový univerzitný kostol v Trnave, De erectione canonica Eparchiae Mukačeviensis) — 28

ZAZNAMENÁVAME — 42

ROČNÍK IV. VOL. IV.

MOST

ČÍSLO 1 NO. 1

7-3-64

HLÁSIM SA NA ROZKAZ

Hlásim sa na rozkaz pred stanom rodobrany
vetrami kresaný, úplný, s darom krvi.
Už tuhnú červánky, a zhlukujú sa vrany
a sedliak náhli sa krm zohnať do ostŕvy.

Hlásim sa na rozkaz, hoci boh nepriaznivý
si pancier oblieka a dúha prasknúť hrozí
nad skromnou oázou, kde ma len viera živí,
že načas pod strechu s milosťou dojdú vozy.

Hlásim sa na rozkaz, bo úsvit sa mi sľúbi
priletieť s orlami, s tým rozpŕchnutým vojskom,
o závod s víchricou, čo skrúca hrubé duby,
a hniezda obsadiť tam na pozemku svojskom.

Hlásim sa na rozkaz! Pohádka v starom Sitne
po grúňoch omládza, nemožnosť zbiera sily,
tmu dvojkríž prerásta, cez tmu si cestu vytne
a vystrie ramená, by sme sa zachytili.

Som ešte bez štítu sťa výkrik úpenlivý,
lež bozkám boží prst: chystá sa mapu merať.
Čas cvála na zápas a držiac sa mu hrivy,
hlásim sa na rozkaz, aj keď mi príde zmierať!

Gorazd Zvonický

JOZEF HUŠEK, PREDSTAVITEL' SLOVENSKO - AMERICKÉHO NOVINÁRSTVA

Dr. Jozef Paučo

Medzi najvážnejšie zjavy v slovensko-americkom živote patrí novinár Jozef Hušek (5. januára 1880 — 28. marca 1947). Skoro 34 rokov redigoval týždenník *Jednota* a na sklonku života bol redaktorom časopisu *Slovenská Obrana*. Popri novinárskej činnosti venoval sa i slovenským organizáciám, a to viac ako hociktorý iný slovenský novinár v jeho dobe. Bol dušou všetkých národných podujatí. Jeho zásluhou sa udržala Slovenská Liga v Amerike a jeho pričinením vznikol rad iných organizácií národného charakteru, ako napríklad Matica Školská, Priatelia Slovenskej slobody. Jozef Hušek zasahoval i do slovenskej politiky jednak aktívnou spoluprácou s vedúcimi slovenskými dejatel'mi a jednak obhajobou osobitosti slovenského národa a zásad Pittsburghskej Dohody, ktorej bol podpisovatel'om a osnovatel'om jej základných bodov. [1]

Ale Hušek organizátor vždy podliehal Huškovi novinárovi. Slovenský žurnalizmus vôbec, ale novinárstvo slovensko-americké zvlášť nemožno hodnotiť bez Jozefa Hušeka. Nielen z hl'adiska kvantity, ale hlavne kvality a formy načim Hušeka pokladať za predstavitel'a slovensko-amerického novinárstva. Zhodnotiť v plnosti Huškovu novinársku činnosť znamená napísať obsiahle dielo, aké si táto výnimočná osobnosť plným právom zasluhuje. A druhé dielo rozhodne musí tvoriť súhrn politických náhl'adov Jozefa Hušeka na slovenskú, americkú a svetovú politiku. Tak Hušek novinár i ako politický vodca svojimi početnými a vážnymi prejavmi a skutkami patrí do galérie tvorcov slovenskej politickej histórie.

HUŠEKOV DEKALÓG ŽURNALIZMU

Jožef Hušek bol veriaci kresťan. Bolo teda prirodzené, že svoje podujatia podroboval zásadám mravnosti. Aj novinárstvu určil morálne poslanie. V krátkosti zásady dobrého novinára zhrnul do dekalógu žurnalizmu; podl'a neho novinárstvo je:

"1) zrkadlom verejnej mienky, iniciátorom a hlásatel'om verejných smerníc, svedomím verejnosti;

2) reflektorom všetkého l'udského záujmu, priatel'om každej spravodlivej veci, povzbuzovatel'om k šl'achetným činom;

3) nositel'om vzdelanosti, rozptyyovatel'om nevedomosti a bigotnosti, svetlom vrhajúcim jas do všetkých temných kútov;

4) podporovateľom občianskeho (národného) blaha a občianskej (národnej) hrdosti, spojkou občianskej (národnej) jednoty, obhájcom občianskych (národných) práv;

5) bičom na zločincov, odkrývateľom tajných hriechov, neohrozeným a neustávajúcim nepriateľom privilégií a korupcie;

6) hlasom malých a utiskovaných, zástancom opustených, naprávateľom verejných i súkromných chýb;

7) kronikárom udalostí, preciedzateľom zpráv a názorov, kazateľom pravdy;

8) zpravodajom noviniek, pripamätovateľom stariny a dobrých skúseností, heraldom vecí nastať majúcich;

9) zástancom občianskej (národnej) slobody, upevňovateľom lojálnosti, stĺpom demokracie;

10) budovateľom domácností, pestovateľom spoločenského ducha, vedy, literatúry a umení vôbec." [2]

Pre Hušeka nebolo dosť heslovite postaviť pevné zákony novinarstva. Rámcu dával bohatú náplň. Jozef Hušek vedel, že novinár len vtedy bude mať predpoklady na široké pole pôsobenia, ak bude vysoko mravný, bude mať vážne vystupovanie a bude vzdelaný. "Od žurnalistu vyžadujú sa tri veci," napísal Hušek: "1. mravné zásady, 2. džentlemanské chovanie a 3. vzdelanie." [3] A "hlavnými kvalifikáciami sú poctivosť a mravná neodvislosť." [4] "Nepíšem o takzvaných technických znalostiach novinára. I tieto sú potrebné. Ale nie sú hlavné. Novinár má byť človekom všestranne vzdelaným. Ale i to je bočná vec. Vzdelanie môže si každý novinár nadobudnúť, a nikto nemá na to lepších príležitostí. Ale vzdelanosť sama a technické znalosti povolania novinárskeho nezrobia ešte z novinára dobrého novinára. Dobrý novinár musí mať nadovšetko pevný, morálny charakter. Pod tým myslím hlavne: poctivosť, sebaobetavosť a odvahu." [5] Len keď má novinár tieto vzácne vlastnosti, "píše tak, ako cíti a myslí, a nie ako myslia a cítia tí, ktorým záujmy verejného dobra sú hekubou a ich osobné záujmy všetkým." [6]

Mravnosť novinárova diktuje stáť za pravdou a obhajovať ju. "Pravidlom pre každého novinára", hovorí Hušek, "má byť: písať pravdu a nikdy neluhať. Nehovoríme, že so všetkým treba ísť hneď 'na bubon'. Takt a strategika sú novinárovi nie menej potrebné ako vojvodcovi. Ale hovoriť, písať pravdu a zastať sa jej neohrozene vtedy a tam, kedy a kde to vysoké záujmy národa vyžadujú, alebo na obranu vysokých mravných zásad, je povinnosť, ktorej vyhýbať novinárovi za nič na svete nevoľno; ani za pokoj ani za priateľstvo." [7]

Novinár je spravodlivý. Ale "byť spravodlivým značí človeka takého, ktorý sa nebojí hovoriť pravdu, za ňu bojovať a ju činiť vtedy a tam,

kde a kedy to potreba, tojest záujem verejnosti alebo mravného princípu vyžaduje." [8]

Svedomitý žurnalista sa vyhýba krátkozrakosti. "Novinár je historikom prítomnosti", a preto dobrý novinár píše pravdu a pravda je najskúpejším zamestnávateľom. No je tu aj iná vec. Novinár, ako i historik, politik alebo štátnik alebo hoci aj umelec, podlieha vplyvu nielen svojej obrazotvornosti, ktorá ho často zvádza na bočné chodníky, ale i záujmom, od ktorých berie 'pédu', a tiež vplyvu okolností, ktoré ho obtáčajú ako hustá hmla a robia ho krátkozrakým. Ináče nenarodil sa vari človek, ktorý by bol býval úplne nestranným. Ale boli a sú ľudia, ktorí si túto svoju vadu uvedomujú a ktorí ju poctive premáhajú." [9]

Ťažko najsť ideálneho novinára, lebo aj keď "hľadáme pravdu, fakt je, že mnohí z nás hľadajú ju schválne tam, kde jej nieto . . ." Preto iba medzi "hrstkou novinárov, ak budete dobre a poctive hľadať, najdete dobrého novinára. Ale nie ideál novinára. Lebo nikto nemôže sa odputnať úplne od svojho ega, od okolností, ktoré ho obkľučujú, a od atmosféry, v ktorej vyrástol. Ale kto má pevnú vôlu, chce byť spravodlivým, bez ohľadu na svoje presvedčenie, svoje záujmy, osobné a neosobné, ten zrobil všetko to, čo človek robiť môže." [10]

Hušek odmieta polopravdu, lebo "polovičatá pravda je polovičatá lož." [11] Brániac polopravdy, "časopisy môžu trpaslíka naduť na veličinu, ale zo skutočnej veličiny nemôžu nikdy zrobiť trpaslíka." [12]

Jozef Hušek si bol veľmi dobre vedomý, akú rolu hrá v novinárstve kritika. "Novinár je v prvom rade kritik", napísal. "Ak nie je kritikom, nie je pravým novinárom. Ale jeho kritika musí byť vždy objektívna a konštruktívna . . . Bez kritiky trpí pokrok. Pravda, kritizovať neznamená len odsudzovať ale viac ešte, povzbudzovať k dobrej práci a dať uznanie tomu, komu patrí, už či je to náš stranník alebo protivník. Rozumie sa, ak kritika má byť konštruktívna, musí odhaľovať zlorády a nepoctivosť vo verejnom živote." [13]

Kritika je soľou novinárstva. Hušek sa držal zásady: "Keď i kritika zamľkne, chystajme pohreb." [14] Hušek preto sám "rezal do živého. A tak treba, mo mŕtveho nevzkriesiš, hocby si ho nožom rezal. A keby človek do živého nerezal, pomrelo by to všetko! Načím rozčeriť hladinu našej stojacej vody, bo ináč by skysla a zosmradila sa. A tohto nedaj Boh. Veď chceme ešte žiť! Nechceme byť mŕtvou masou za pokrm hyenám!" [15]

Ale Jozef Hušek dobre rozlišoval kritiku od nadávok. Žiaľ "slovenské porekadlo 'Neodkladaj na zajtra, čo môžeš zrobiť dnes', v slovensko-žurnalistickom lingo značí: Vynadaj mu dnes a vynadaj mu zajtra dupľom." [16]

Hušek sa stránil zlomyseľnosti: "Myslím, že v behu našej verejnej činnosti nikdy nepoužili sme zbraní v žurnalizme nedovolených a že še-

trili sme vždy osobný, súkromný charakter svojich protivníkov. Naša reč mohla byť štipľavá, naša kritika satirická, ba i bezohľadná a strannícka, ale nikdy nebola zlomyseľne osobničkárska." [17] Hušek mal vždy na pamäti, že "ani proti nepriateľom nie je svedčné a slušné bojovať metódami nízkymi. Takýmito spôsobmi pomáha sa vlastne nepriateľom, lebo spravodlivá vec môže len utrpieť, ak je hájená eticky neprípustnými metódami." [18]

Nie div preto, že po tridsiatich rokoch novinárstva Hušek s trpkosťou pripomínali: "Tridsať rokov! A spôsoby, reč, tón našich novinárskych bojov sa nezmenili! Nadávanie považuje sa ešte vždy za najúčinnejšiu zbraň v obrane i v útočení." [19]

Silné výrazy nectia novinárstvo hlavne pred cudzinou. Hušek varoval: "Silné výrazy nemajú silný účinok. Menovite v našich enunciáciách pre cudziu verejnosť mali by sme sa toho zdôrazňovania až po superlatív varovať." [20]

ÚLOHY SLOVENSKO-AMERICKÉHO NOVINÁRSTVA

Jozef Hušek vytvoril najkrajšiu kapitolu v slovensko-americkom novinárstve. Bol jeho dušou. Poznal ho od základov. Nezakrýval jeho chyby a predstavil nám ho z každej stránky. A tak i slovenskí novinári v Spojených Štátoch sa octli v zrkadle Huškových úvah, poznámok, kritík a satiry.

Slovenské časopisy v Amerike nemali veľa predpokladov na rozkvet. 'Máme časopisy", konštatoval Jozef Hušek. "Ale krome spolkových orgánov ostatné len živoria.Pravda, časopis je i podnikom obchodným a bez pevného finančného základu nemôže existovať. Ale jeho mravná stránka je aspoň tak dôležitá ako finančná.

Neprisluší mi kritizovať naše časopisy po ich mravnej a literárnej stránke. Ale nedostatky ich sú tak zrejmé, že ich 'namacia' i sudca nepovolaný. A príčina toho je i u vydavateľov i u čitateľstva a najväčšia v nedostatku súcich, schopných pisateľských síl." [21] "V dnešnom čase po spisovateľskej sláve siahajú i takí, ktorí ani toľko nevedia, čo je spisovateľ. Krajan napíše dopis o vesielke abo pohrabe. V redakcii mu ho prepíšu, dajú do novín. Krajan náš, čítajúc svoj dopis v novinách, cíti v sebe ambície i schopnosti spisovateľské! A v demokracii je všetko možné. Ale komu je to na osoh?

No bohuchovaj, aby som zastrašoval alebo znechucoval talenty. Tie treba povzbudzovať, posmeľovať, cestu im uvoľňovať. Nech probujú krídla svoje, nech vzlietnu, nech letia výš a výš, k oblohám jasným, k hviezdam žiarivým.

Mám na mysli len tých, čo bez akejkoľvek prípravy, bez talentu, len

z namýšľavosti, zo samoľúbosti pestujú v sebe ambície stať sa učiteľmi, prorokmi národa, žurnalistami, spisovateľmi." [22]

Aké bolo postavenie slovenského novinára v Amerike v Hušekovej dobe? Pozoruhodná je odpoveď:

"Redaktorčenie pri slovenskom časopise, a jestli sú výnimky, ľutujem, že som z nich ani neokoštoval, sa ani mravne ani grošovite nevyplása", zaznamenáva Hušek. Závisti dosť, ale keby tí ľudia vedeli, čo ja viem, bisťuže, nezávideli by nám. To je, bračekovci, trpký chlebík.

No bývali lepšie časy. Ale tak dávno boli, že skoro akoby ani neboli bývali. V tých časoch redaktor uznávaný bol ešte za človeka s právom na vlastné presvedčenie; mával miesto v poradách mocných a k nemu chodili i o poučenie i o poradu. Dnes jeho učia! A ako? Autoritatívne, vraj, čo po slovensky značí asi: trstenicou." Slovom, akoby slovenský novinár sa bol dostal na dereš. "A tak sme na ten dereš navykli, žeby nám bez neho teraz už vari i smutno bolo . . .

Mnoho nežiadam; trocha ľudskosti, ochoty chcieť pochopiť i redaktora a neviazať ho, ako keby novinár už preto, že je novinárom, bol človekom nebezpečným! Učme sa od druhých, vzdelanejších, kde si duševného pracovníka, a takým je i redaktor, uctia, a uctia si ho ešte i tí, ktorí mu rozkazovať môžu, alebo i rozkazujú! Je to u nás smutné, že práve duševnej práci nedostáva sa patričného ocenenia, ba čo horšie, je dešpektovaná! Či to preto, že ináč nevieme? Slovenský novinár vyniká skromnosťou. O sebe mlčí, ale z koľkých narobil veličiny, o ktorých by dnes verejnosť vôbec neznala? A ako sa nám za to odmeňujú! Česť výnimkám, ale práve tí, ktorí mali by mať pre nás slovo vďačnosti a uznania, dávajú nám pociťovať, že naša chlebová existencia závisí na ich milosti! A nieto veru nič ponižujúcejšieho pre nás od tohto . . .

Zaujímavé čítanie by bolo taký 'inside story' zo života slovensko-amerického redaktora. Čo všekto takýto neborák musí zniesť, aby neutratil toho kúsok chleba! Aké uponižovania musí pretrpieť! Jeho presvedčenie, jeho svedomie musí ustupovať pred pánmi, ktorí vládnu nad jeho hmotnou existenciou! Jeho prácu, do ktorej často vkladá znoj i krv vlastnej duše, posudzujú ľudia nekompetentní a ich úsudok platí! Slovenský redaktor musí sa stále krčiť, pochlebovať, podlizovať – poslúchať a mlčať a prikyvovať, ak si chce zachovať svoje miesto. Pre človeka, majúceho a chcejúceho si udržať koľko-toľko toho sebarešpektu, je takýto stav neznesiteľný. Sú to pre neho muky, ktoré ubíjajú v ňom všetko to, čo v ňom najlepšieho je, čo ho človekom robí." [23]

Chlieb slovensko-amerického novinára bol "trpký, ohundraný" [24] Hušek sa ponosuje: "Nechápem, prečo redaktorský chlebíček má toľko závistníkov. Je tvrdý ako skala, trpký ako ocot, takže často sa ti v hrdle zastaví a zakuckáš sa, kým ti zlezie do žalúdka." [25]

Jozef Hušek obnažil hmotnú biedu slovenského novinára:

"Čo sme to len my, slovenskí novinári, za tvory? Kým žijeme, trieme biedu, a keď smrť zaklope na naše dvere, bieda, čierna ako smrť, nahradzuje nás tým, ktorí boli od nás závislí . . . A ľud náš hovorí: 'Dobre je tým novinárom, nepracujú ťažko a dobre si žijú!' Akú falošnú predstavu má ten náš dobrý ľud o hmotnom postavení svojich duševných pracovníkov!

Dávame ľudu to, čo je v nás najlepšieho. Nešanujeme zdravia. Dávame ľudu svojmu i telo i dušu. Všetko, všetko, čo máme. Na seba nemyslíme, o svoju budúcnosť sa nestaráme. Pravda, národ nás platí, ale platí nás asi tak, ako platil biblický boháč Lazára. A ešte i tých odrobiniek nám závidia . . . Niektorí z našich kolegov sú platení horšie ako nádenníci vo fabrike." [26]

Hušek však nebol jednostranný pri posudzovaní slovenských novinárov. Vedel veľmi dobre, "že tu v Amerike máme i takých novinárov, ktorí by všade inde zastali svoje miesto, len nie pri redaktorskom stolku. Titul 'redaktora' je veľmi vábny a mnohí v ňom vidia vrchol svojich ambícií. Že takíto redaktori nie sú ozdobou nášho cechu, to netreba dotvrdzovať zvlášť. Ale čo robiť? Medzi doktormi najdete tiež dosť felčiarov, mastičkárov, ktorým by tiež lepšie slušala pastierova trúba. . ." [27]

Lenže aj novinár je len človek. A Hušek žiada pre ľudí pera pozhovenie. Ak novinár robí chyby, robí ich "po prvé, že je tiež človek, hoci niektorí to uznať nechcú, po druhé, je redaktor. Po tretie, len ten nerobí chyby, čo nič nerobí. A redaktor musí robiť . . . Keď niekto mi vyčíta chybu, odpoviem: Kôň má štyri nohy a predsa kedy-tedy potkne sa, ba i spadne . . . Na druhej strane redaktor má len dve ruky a s nohami pracuje len tvedy, keď ho naháňajú. Ergo, čo je prirodzenejšieho, že sa potkne dva razy, kým kôň raz?" [28]

Jozef Hušek ako novinár sa snažil robiť čo najmenej chýb. A to v každom smere. Vedome nehrešil ani proti jazykovej čistote. Hušek môže byť vzorom i mnohým slovenským novinárom na domácej pôde nielen čo do zásad, formou novinárskej tvorby, ale i ako obránca spisovnej reči a nie menej ako jej pestovateľ. Ako robil, tak žiadal i od ostatných slovensko-americkýh novinárov. Niekedy vec odbavil satirou:

"Poet, ktorí napísal 'Slovenčina moja, krásne ty zvuky máš', akiste nečítal výplody niektorých slovenských žurnalistov." [29]

Ale nezostával iba pri náhodilých poznámkach. Čistota reči mu bola svätá, a preto so všetkou vážnosťou sa obracal na slovenských novinárov, aby prísne dbali na jazykovú zákonitosť a panenskosť. Stav bol totiž taký, že "čistá, rýdza slovenčina je v našich časopisoch vzácny zjav. Často už len pre toto človek s nechuťou odhodí časopis. Niekedy za celý týždeň nenaďabí človek na článoček, ktorý by uspokojil základne podmienky

dobrého slohu a neznižoval charakter reči." Hušekove pokyny v tomto smere sú veľmi konkrétne a môžeme povedať, že sú výrazom jeho slovenskej duše:

"1. Varujme sa dlhých viet. Píšme prosto, pretože píšeme pre prostý ľud . . .

2. Píšme tak, ako hovoríme. Pýtam, nehnevať sa, ale niektorí páni kolegovia, aby to vyzeralo 'moc múdre', naťahujú tú slovenčinu na škripec. Chudinka od bolesti až jojčí a čitateľovi je pri tom, ako keby mu zdravý zub ťahali. Písať slohom 'vysokým' je umenie, ktoré chvála Bohu, už vychádza z módy . . .

3. Varujme sa dvojzmyselnosti . . .

4. Varujme sa cudzích výrazov . . .

5. Varujme sa zbytočných slov . . ." a konečne:

"Neprerábajme dopisy krajanov, pretože tým ich učíme opičiť sa po nás. Krajan píše, ako hovorí, a často v jeho mluve najdeme výrazy rázovité, čisté, pôvodné, pri počutí alebo čítaní ktorých akoby nás podtatranský vietor ovial. Pravda, ako my, i náš ľud zabúda reč svoju, ale mnohí nemali ešte času a príležitosti ztriasť domovský prach. Krome diel našich spisovateľov a básnikov dopisy krajanov sú tiež studničkou, z ktorej môžeme dovršovať svoju znalosť slovenčiny." [30]

Úlohy slovensko-americkej tlače nie sú malé. Hušek si to uvedomoval a každý týždeň ich nastoľoval na stĺpcoch Jednoty. Nebola to iba obrana stavovských záujmov. Tá tvorí v Hušekovom novinárskom diele nepatrnú čiastku. Hlavný dôraz kládol na záujmy národa. Všetky problémy kultúrne, sociálne, národné a politické zhrňoval pod svoje ostré a pohotové pero. A niekedy akoby sa mu zdalo, že na jednej strane chýba americkým Slovákom jednota a silné vodcovstvo a na strane druhej dobrý denník. Problémov bolo toľko, že mnohé otázky do týždňa strácali na aktuálnosti. Preto hlavne pre Slovákov katolíkov navrhoval založiť denník.

Čo sledoval Hušek týmto plánom?

Predovšetkým si uvedomoval, že denník majú boľševici, "čechoslováci tiež, len nie my, ktorí tvoríme 80% slovenskej emigrácie americkej... Dnes vo svete vládne myšlienkový chaos. Nepriatelia títo čím ďalej, tým hlbšie vnikajú do našich radov. Musíme brániť svoje poklady: vieru, národ a dobré mravy. A najúčinnejšou obranou našou je tlač. Naše týždenníky na to nestačia. To je ako ísť proti modernej artilérii palicou. Slováci katolíci, ak si majú uhájiť svoju postať náboženskú a národnú, musia mať dobrý denný časopis." [31]

"Najväčším dôvodom za dobrý katolícky slov. denník", napísal Hušek inokedy, "je to, že ak nebudeme tu pestovať, pravda, v duchu americkom, slovenský život, nebudeme mať z čoho žiť. A zanikne všetko, čo

sme si tu nastavali. Zaniknú naše organizácie, naše národné a osvetové spolky, naše slov. časopisy a zahynú pre slovenčinu i naše chrámy." [32]

Niektoír pokladali Hušekov návrh za hazardný a mysleli si, že by preň nebolo možno získať hlavne mládež. Týmto pochybovačom Hušek odkázal:

"Denný časopis musel by sa prispôsobiť špeciálnym americkým pomerom, zvlášte vzhľadom na našu tu rodenú a vychovanú mládež. Pre túto denník prinášal by v slovenskom duchu písané články a zprávy zo slovenského života tu i za morom." [33]

Jozef Hušek sa nedožil slovenského katolíckeho denníka, ako sa nedožil ani zjednotenia slovenských katolíckych podporných organizácií v Spojených Štátoch. Boli to dva najväčšie sny Jozefa Hušeka. Po jeho smrti nemal kto oživiť ani jednu, ani druhú myšlienku.

POHĽAD ZA MORE

Hušek i na veľkú vzdialenosť pozoroval udalosti na Slovensku i v celej Česko-Slovenskej republike a tento štát nemal zhovievavého kritika v Jozefovi Hušekovi. Podstatná časť novinárskych úvah a článkov z pera Hušekovho týka sa tak zvaného česko-slovenského pomeru. Ako dobrému novinárovi neušla pozornosti ani obmedzená sloboda a stranícka závislosť tlače v Č-SR.

"Jedna vec je istá", napísal Hušek, "že keby som mal času i vôle vyhľadávať dobrých novinárov pre svoj album, vyhol by som 'N. Y. D.' na míle a česko-slovenskej republike ditto. V poslednej každý novinár je sluhom niektorej z tých dvadsať alebo viac politických strán, ktoré tento štát humplujú. O nejakej novinárskej neodvislosti u týchto žurnalistov nemôže byť ani reči." [34]

A "keď k tomuto pridáme ešte to, že opozičná tlač je cenzorovaná a konfiškovaná, a že cenzorova ruka siaha i na publikácie kultúrneho, vedeckého alebo hospodárskeho rázu, sme na čistom, že v Česko-Slovensku dobrého, a pod tým myslím statočného novinára nenašli by sme ani s lampášom vo dne." [35]

Irónia Hušekova vystihla pravý stav vecí:

"Najsilnejším pilierom Česko-Slovenskej republiky je — cenzor." [36]

Alebo:

"Čuli ste už dakedy o derešoch? — Tak páni za starých časov učili sedliakov móresu i rozumu. A sedliak trpel a mlčal. Trpel preto, že musel, a mlčal preto, bo mal rozum, mal ho aspoň toľko, aby vedel, že keby si bol chcel uľaviť plačom, za to by ho boli znova a dupľom vypásali na dereši. Od tej doby ľud slovenský si vzdycháva: Bijú ťa a plakať ti nedajú. A podnes je to tak aspoň na Slovensku. Bijú chudáka Slováka

jeho vlastní páni bratia a keď si posťažuje v časopise, príde pán český cenzor, 'utrie mu slzy' a zapchá mu ústa. A keby proboval vzdorovať, prídu četníci a zviažu ho, zatvoria ho i nabijú ho razom." [37]

Hušek miloval slobodu tlače, bil sa za ňu a bol hrdý na tlač americkú. Naproti tomu cenzorovu diktatúru z tej duše nenávidel:

"Medzi cenzorom a katom je len ten rozdiel, že kým posledný zabíja zločincov, ten prvý zabíja – pravdu." [38]

VEĽKOSŤ V SKROMNOSTI

Hušek ako novinár je veľký po svojom diele, ale najväčší je vo svojej skromnosti. Hoci nebolo tajnosťou už za jeho života, že patrí medzi najväčšie zjavy slovenskej žurnalistiky, on sa o tejto veci vyjadroval veľmi skromne:

"O mne – a za to sa hanbím – napísali i niektorí moji protivníci, že som 'dobrý novinár'. Ale ja viem, že nie som dobrým novinárom, a nech to vie celý svet. Pravda, chcel som byť dobrým novinárom, ale presvedčil som sa skoro, že namáham sa podaromne, preto nechal som toho. Inače dobrých novinárov je málo a tých druhých je mnoho. Som teda vo väčšine. A v demokracii väčšina vládne." [39]

Lúčiac sa s Jednotou, Hušek vyznal:

"Netajím, robil som chyby, ale mal som vždy dosť odvahy uznať ich a nakoľko mi to bolo možné, napraviť ich . . . Kráčal som v šľapajách nášho zvečneleho zakladateľa, ktorý bol mojím učiteľom. Možno moje spôsoby boli trocha ostrejšie, otvorenejšie, ale pomery naše od smrti Rev. Furdekovej sa hodne zmenili a na obranu našej viery a národa museli sme vystupovať ráznejšie. Za jeho doby nebolo boľševizmu ani čechoslovakizmu a mnoho iných izmov, nepriateľských našej viere, nášmu národu i našim dobrým mravom." [40]

I svoje postavenie v žurnalistike Hušek vedel odbaviť satirou:

"Keby vám niekto povedal – hoci by to bol i boľševik – že Hušek je dobrý novinár, neverte mu. A keby vám niekto povedal, že Hušek vôbec novinárom nie je, myslite si na to, čo chcete. To je otázka, na rozlúštení ktorej ja sám dosiaľ lámem si hlavu." [41]

Hušek nezveličoval, ale prostoreko vyznal o svojej tvorbe:

"A či tvrdím, že môj tovar je solídne zlato? Alebo pozlácam ho, aby vábilo? Nič takého nerobím. Takéhoto hriechu na svedomí svojom nemám." [42]

FORMA HUŠEKOVEJ NOVINÁRSKEJ TVORBY

Pokiaľ sa Hušek zaoberal teóriou novinárstva, vyplývalo to z jeho kresťanského svetonáhľadu a z jeho slovenskej hrdosti, pretože jeho cie

ľom bolo, aby slovenské novinárstvo sa podriaďovalo prirodzenému zákonu a slúžilo záujmom slovenského národa. Hušek podroboval každý svoj novinársky prejav mravným silám a svojmu naturelu, ktorý kotvil v slovenskej tradícii.

Hušek, novinársky revolucionár, jeden z najbúrlivejších svojej doby, sa integruje celou svojou vnútornou disciplinovanosťou vo veriaceho Hušeka. Slobodná Amerika to bola, čo dovolila Jozefovi Hušekovi rozviť veľký dar ducha na žurnalistickom poli. Javí sa to v jeho svojskom vyjadrovaní sa, vo forme, akú darmo by sme hľadali na domácej slovenskej pôde, lebo tam proste neboli na to dostatočné predpoklady. Svojrázna je Hušekova reč v slovníku liptovských holí, ale írečitý je aj Hušekov novinársky jazyk. Hušek študoval veľkých novinárov amerických i európskych, ale jeho tvorba neni epigónska. Silná individualita Hušekova hravo si vytvára vlastné cesty. Tak z Hušeka vyrástol nám podmanivý autor veľkého diela a do slovenskej žurnalistiky zasiahol tak šťastlivo, že ho môžeme právom pokladať za zjav výnimočný. Popri jednoduchosti a prostorekosti, čo žiadal od každého novinára, v Hušekovej tvorbe je mnoho prejavov, ktoré svedčia o vytríbenosti autorovej duše, o jeho zmysle pre jemnocit a umeleckú stavbu myšlienky.

Jozef Hušek napísal veľké množstvo úvah, článkov, poznámok, komentárov. Obsah jeho novinárskych prác tvoria najrozličnejšie námety. Venoval sa slovenskej Amerike a Slovensku, nie menej však sledoval politiku Spojených Štátov a zasväcoval slovenských rodákov do nového spôsobu života. Hušek určoval smer verejnému slovenskému životu v Amerike, rozoberajúc udalosti kultúrne, spoločenské a národné a podávajúc návrhy na zlepšenie organizačného života. Na druhej strane hľadel na záujmy slovenského národa za morom. Venoval sa otázkam, ktoré najviac doliehali na jeho sluch a ktoré tvorili podstatu slovenského problému, či šlo o maďarizáciu alebo čechizáciu. Hlavný dôraz položil na boj o autonomné Slovensko. V tomto ohľade bol neústupný a dôsledný, ako neskoršie so všetkou vážnosťou, hodnou Hušekovho zástoja v slovenskom živote, postavil sa za samostatné Slovensko.

Z hľadiska formálneho Hušek bol typický polemik. Absolútna väčšina jeho novinárskych prejavov reaguje na protivníka a tvorí presné uzávery. Americké školenie je viditeľné a jasné hlavne v opieraní sa o fakty. Hušek ich vedel nahromadiť a v každom článku alebo poznámke opieral sa o ne. Ale pointa vždy bola hušekovská: ostrá, priam vyzývavá na ďalšiu debatu, ktorých mal Hušek mnoho. Prakticky možno povedať, že nebolo protivníka slovenského autonomizmu, ktorý by sa nebol dostal pod rezavé pero Hušekovo. Bolo výhodou tohto obráncu slovenských záujmov, že žil v Amerike. I tie prejavy, ktoré na Slovensku nemohli

uzrieť svetlo sveta pre násilie cenzora, ale aj prejavy nové a originálne zjavili sa na stránkach Jednoty.

Hušekov sloh je úsečný. Krátke výstižné vety. Hra so slovami. Málom povedal veľa, lebo siahal za najosvedčenejšími formami novinárskeho prejavu, za satirou, niekedy aj cynizmom. Charakteristiky v epigramoch prezrádzajú ďalšiu stránku vytríbeného Hušekovho ducha. Za abecedár slovenskej novinárskej školy pokladáme jedinečné Hušekove príspevky *Čo týždeň dal.* Sú pôvodné a pravým obrazom Hušekovej duše.

Jasná Hušekova štylizácia má mimoriadnu príťažlivosť. Napríklad:

"Národ bez slobody je tak dobrý ako mŕtvy . . ." [43]

"Malí sme, slabí sme, ale máme pravdu. A kto pravdu háji, mocný je!" [44]

"Nebojovali sme, aby sme zamenili pána. Bojovali sme za to, aby sme zvrhli pána — aby sme sa stali pánom sebe." [45]

"Česi neberú Slovákom chlieb. Neberú — už ho vzali!" [46]

"Odstráňte čechoslováka a slovenská otázka je riešená a vyriešená navždy!" [47]

Jozef Hušek priliehavo charakterizoval ľudí a udalosti. Poznal prednosti a chyby svojho národa:

"Slovák je dobrý ako kus chleba. Preto ho asi Česi tak radi majú!" [48]

"Takí sme my Slováci! Dobrej veci zastať sa smele, otvorene za cenu nejakej tej osobnej obete nemáme dosť odvahy." [49]

"Tá slovenská závisť nebola by ešte takým veľkým zlom, keby sme si mali čo závidieť." [50]

Ale Hušek dobre poznal i osudy slovenského národa v Česko-Slovensku:

"Česi k Slovákom hovoria mnoho, ale všetko, čo povedia, je 'nelze vyhoveti'." [51]

"Slováci majú vraj štát, preto im netreba autonómie. Keby to bola pravda, bolo by to O. K. No fakt je, že štát majú Česi a štát má Slovákov." [52]

"Na Slovensku vláde ten najhorší despotizmus — pitomosť cenzorova." [53]

"Ak v našej írečitej vlasti budú mať Česi na hospodárskom poli tie isté výsady, práva a príležitosti ako Slováci, česká konkurencia zabije všetku slovenskú podnikavosť a samostatnosť a učiní zo Slovákov národ žobrákov." [54]

"Česi chcejú jeden štát, jeden národ: český štát, český národ." [55]

"Česko-slovenská konštitúcia, pretože neuznáva vôbec existenciu samobytného slovanského národa Slovákov, je pre týchto vacuum juris, pre Prahu bič na Slovákov." [56]

Tá čechoslovácka demokracia má všetky vlastnosti autokracie, ale ani jednu z jej čností." [57]

Jozef Hušek vedel byť aj veľmi tvrdý:

"Čo je bujakovi červené súkno, to je čechoslovákovi – 'Justice for Slovakia'." [58]

"Česi berú Slovákom chlieb a vracajú im kameň." [59]

"Heslom československého štátu je: 'Pravda víťazí'. Heslom československej vlády je: 'Krást a nebát se'." [60] Hlásateľ tohto hesla "Masaryk, kým bol filozofom, hľadal pravdu – odkedy je štátnikom, prenasleduje pravdu." [61]

Zdrvujúco pôsobí Huškova kritika čechoslováctva:

"Najnemorálnejšou je ozaj čechoslovácka morálka." [62] "Mravní degeneráti! To je vaše meno, čechoslováci!" [63]

"Čechoslovakizmus má príťažlivosť len pre tých, ktorým poctivosť a poctivá práca smrdia." [64]

". . . čechoslováctvo je hnisavým a smradľavým vredom na našom národnom tele, ktorý i s koreňom vyrezať je v najvyššom záujme národa samého." [65]

"Čechoslovakizmus je prosté rakušiactvo. Jeho heslom je germánske heslo: moc je právo, jeho otcom je pančeská megalománia, imperializmus." [66]

"Vezmite z čechoslováctva české prušiactvo, materializmus a cynizmus, nezostane z neho len trocha smradu: grafterstva, korupcie a hlúpej megalománie." [67]

Huškov rozsudok je preto jednoznačný:

"My nie sme komunisti, ale ak ľudia musia kapať hladom pre demokraciu, je najvyšší čas, aby skapala demokracia – pseudodemokracia, čiže: čechoslovácka demokracia." [68]

Od ostrej kritiky Hušek prešiel k satire. Rubrika *Čo týždeň dal* je takrečeno celá zaplnená satirickými poznámkami. Hušek bol presvedčený: "Koho nedotkne sa jemná satira, na toho škoda i kyja." [69]

Hušek nešetril nikoho. Tak napríklad:

"Aký je rozdiel medzi Čechom a smrťou? pýtal sa. A odpovedal ihneď: "Nijaký. Kde Čech neberie, tam ani smrť nemôže brať'." [70]

A o českom imperializme:

"Vajatal český imperializmus a porodil myš – čechoslováka." [71]

Hušek si z tej duše želal smrť čechoslováctva:

"Na Hradčanoch zvonia umieráčkom. Ľudia sa zbiehajú: kto to umrel? Ešte neumrela, ale umiera – československá vzájomnosť'." [72]

A prečo umierala?

Lebo "v Česko-Slovensku je tak zle, že už ani politikovia nemajú čo kradnúť'." [75]

Niet vari v slovenskom žurnalizme výstižnejšej charakteristiky:

"Ja napríklad neverím, že človek pochodí z opice, ale keď to tvrdí o sebe čechoslovák, myslím si: 'Keby ťa tak čula opica, vyškriabala by ti oči, že jej takú hanbu robíš!"[74]

Čin martinských deklarantov Hušek vystihol tiež žhavou satirou:

"Zlé jazyky hovoria, že martinskí deklaranti by sa boli hocaj i neba zriekli od radosti, že pekla sa striasli."[75]

I proti osobám Hušek nacielil šípy svojho svätého hnevu:

"Masaryk stal sa prezidentom z vôle Benešovej a Beneš stane sa prezidentom z vôle Masarykovej. Nech žije demokracia!"[76]

"Masaryk kedysi:
'Demokrace je diškuse.'
Masaryk teraz:
'Demokrace – kušdiskuse'!"[77]

Jozef Hušek stál telom a dušou za slovenskou ľudovou stranou, ale disidentov nenávidel:

"Juriga bil psa, teraz kričí: Juj, ale som sa udrel!"[78]

Hušek napísal i niekoľko epigramov. Presvedčme sa, že i tu majstrovsky narábal svojím perom:

Slováci sú narod holubičí,
preto bieda z nich do sveta kričí;
preto každý odroň zlobne na nich vrčí;
preto Praha na nich zub má vlčí.[79]

Kedysi nás 'buta tótmi'
páni švagri volali.
A dnes zase naši bratri
do volu nám nadali.[80]

Povedal Čechom v parlamente Rázus:
'Dajte Slovákom slobodu raz už.'
Zatľapkali mu Hlika s Tisom
a Szüllö: 'Na to, ver' burátom iszom.'[81]

Na Slovensku zle je,
pod pahrabou tleje
krivdy plam!

A v Prahe sa smejú:
'Hahaha, huhuhú,
nám je hej!

Máme moc flint a bodáku,
nebojíme se Slováku.
Hurrá, hurrá, hej!' [82]

Republika – samý puč,
Republika bude fuč. [83]

Tuná odpočíva
bezhlavá mrcina
za života zvaná
czechoslováčina. [84]

A Hodža zas jak by nič,
drži v ruke český bič.
Tak to ide hore-dolu,
s Hodžom Hlinka má vždy smolu. [85]

Povedá Šrobár: politika je moc.
A čo je Šrobár? – Nemoc. [87]

Zo Slávika kuvik
a z kuvika havran.
O takých odroňov,
Bože, Slovač ochráň! [88]

Tuka vytiahol z Jurigu posledného fuka.
A bez fuka – tuka-netuka –
Juriga chytro dofúka. [89]

1) Prof. Dr. Štefánia Oľga Hušeková, dcéra Jozefa Hušeka, mi povedala, že otec sa jej bol zdôveril, že jeho zásluhou sa dostali do Pittsburghskej dohody tieto vety: "Slovensko bude mať svoju vlastnú administratívu, svoj snem a svoje súdy. Slovenčina bude úradným jazykom v škole, v úrade a vo verejnom živote vôbec."

2) Jednota, Middletown, Pa., 26. februára 1930. Nakoľko všetky citáty sú z Jednoty, v ďalších poznámkach budeme citovať iba dátum.

3) 16. októbra 1935.
4) 29. septembra 1937.
5) 3. marca 1937.
6) 20. januára 1937.
7) 8. decembra 1926.
8) 19. novembra 1924.
9) 20. januára 1937.
10) 3. marca 1937.
11) 19. apríla 1933.
12) 6. júla 1932.
13) 29. septembra 1937.
14) 15. decembra 1926.
15) 20. júna 1917.
16) 8. júna 1932.
17) 5. marca 1924.
18) 8. decembra 1926.
19) 3. januára 1934.
20) 16. novembra 1927.
21) 16. júla 1924.
22) 15. októbra 1924.
23) 14. novembra 1928.
24) 15. októbra 1924.
25) 26. júna 1918.
26) 8. októbra 1913.
27) 3. apríla 1918.
28) 30. júna 1926.

29) 31. januára 1934.
30) 3. apríla 1918.
31) 28. septembra 1937.
32) 19. júla 1922.
33) 12. júla 1922.
34) 3. marca 1937.
35) Ibidem.
36) 2. mája 1928.
37) 14. novembra 1928.
38) 2. mája 1928.
39) 3. marca 1937.
40) 29. septembra 1937.
41) 20. januára 1937.
42) 15. októbra 1924.
43) 1. júla 1925.
44) 9. januára 1924.
45) 30. apríla 1924.
46) 20. decembra 1933.
47) 20. januára 1926.
48) 1. februára 1928.
49) 12. augusta 1925.
50) 28. septembra 1927.
51) 21. februára 1934.
52) 14. októbra 1925.
53) 30. októbra 1929.
54) 12. decembra 1923.
55) 3. októbra 1923.
56) 6. marca 1929.
57) 13. júna 1928.
58) 6. januára 1932.
59) 7. februára 1934.
60) 15. júla 1931.
61) 6. decembra 1933.
62) 15. júla 1925.
63) 5. decembra 1923.
64) 31. augusta 1932.
65) 7. októbra 1925.
66) 22. apríla 1925.
67) 3. decembra 1924.
68) 23. decembra 1931.
69) 6. novembra 1935.
70) 27. mája 1931.
71) 10. júna 1931.
72) 15. apríla 1925.
73) 14. októbra 1931.
74) 11. februára 1931.
75) 22. februára 1928.
76) 22. januára 1930.
77) 8. novembra 1933.
78) 20. novembra 1929.
79) 12. augusta 1931.
80) 25. októbra 1933.
81) 14. mája 1930.
82) 27. februára 1929.
83) 22. februára 1933.
84) 16. mája 1934.
85) 11. marca 1931.
86) 20. januára 1926.
87) 5. novembra 1930.
88) 3. augusta 1932.
89) 18. decembra 1929.

BICYKEL

Andrej Sidor

Na kubíkmi dláždenom námestí hrala sa skupina detí. Ich hlasy svojim zafarbením a ozvenou zosilňovali dojem horúceho letného poludnia. Z ktoréhosi tmavého obloka teplý vánok časom priniesol vôňu oleja, v ktorom sa pražia zemiaky a vôňu talianskej minestrone. Cez to všetko prepletal sa príliš silný hlas rádia, v ktorom práve čítali zprávy a tento zvuk bol prekvapujúci a vždy nový po pomlčke, zvýrazňujúcej zahlásené meno ďalekých miest pôvodu zprávy.

Napriek zvukom a vôňam, ba práve tým viac, námestie budilo dojem všeobecnej ospalosti. Len tu a tam skupina študentov prešla s hlasnou vravou, ináč námestie bolo pusté a poznačené len záplavou slnečného svetla a tmavými tieňami. Deti ako by sa na ňom stratili, a predsa pútali pozornosť svojou živosťou a hlasným pokrikom. Bol medzi nimi malý chlapec v čiernej školskej zástere a s modrou širokou mašľou, ktorý hádam za celý čas ani slova nepovedal, len sa prizeral veľmi pozorne ostatným a z času na čas pokrútil brčkavou čiernou hlavou, na ktorej jediné čo mohlo človeka zachytiť, boli živé lesklé oči, neustále poskakujúce z jedneho kamaráta na druhého. A mali čo poskakovať, lebo ani jeden z nich neposedel ani na chvíľu, ba časom zdalo sa, že majú akési hádky medzi sebou a vybavovali si ich s veľkou chuťou a s veľkými gestami svojich otcov a matiek.

Z bočnej ulice vyšli tri bicykle a na nich dvaja asi pätnásť-roční chlapci a o málo mladšie dievča. Deti ich hneď spozorovali, hoci ťažko by bolo povedať, ako to dokázali, a ktorýsi zakričal tichému chlapcovi:

— Ej, Gianni, tvoj brat!

Ten sa ani neobzrel, zdalo sa, ež on o tom už vedel, ale spytovačne pozrel na volajúceho:

— No a?

Bolo možno vidieť v jeho spýtavom geste ruky so stúlenými prstami hádam odblesk toho istého gesta, ktorým káravý temperamentný učiteľ zamietal školákovu výhovorku pre nenapísanú úlohu.

— Nič. Mal si povedať, že všetko vieš a hotovo.

Nevôľa sadla na tvár tichého chlapca. Zdalo sa, že chce hodiť plecom, ale sa zastavil a polohlasne povedal:

— Neviem všetko.

Znelo to ako nedopovedaná výčitka komusi.

No chlapci už sa vrátili ku hre, len Gianni – tichý chlapec sa pobráti a spod obŕv naklonenej hlavy prizerá sa bicyklistom. Vidí, že Dino je akýsi rozjarený, že si nedáva pozor.

– Dino nerozmýšľa – povedal si vtedy Gianni a nevedel sa narýchlo rozhodnúť, či treba Dina ľutovať, alebo mu závidieť. Len toľko vedel iste, že sa niečo deje o čom mu brat nehovorí a iste preto je niekedy taký tichý a inokedy zas podráždený.

– Dino, prečo mi o tom nerozprávaš?

Inokedy by bol Dino počúvnul takýto vzdych, i keby slová nezachytil, bol by chytil Gianniho za ruku a povedal by mu, na čo myslí; alebo by bol aspoň prešiel Giannimu rukou po kučerách, potriasol by hlavou a aspoň toľko by bol povedal:

– Gianni, ty tomu ešte nerozumieš.

A Gianni bol by mu uznal, hoci by ani celkom neveril, že je tomu tak, ako mu Dino hovorí. Lenže teraz ho Dino nepočuje, ba zdá sa, že o Giannim vôbec nevie. Vidí len Lorettu a Enza, ktorý sa natíska, kde ho netreba. Ba ani toho už nevidí; jediné, čo si uvedomuje je, že sa bicykel pod Lorettou rozkolísal, že tancuje ako chce a Loretta výska a miesto toho, aby pevne chytila kormidlo, dvíha obidve ruky a zamáva nimi ako po vrazolezec v cirkuse.

– Pomóóc!

Keby to nebola Loretta, zdalo by sa mu to všetko veľmi smiešne, možno by sa zastavil a smial, ale teraz cíti svoju zodpovednosť, blíži sa veľkou rýchlosťou k nej a vystiera ruku. Roztancoval sa i pod ním bicykel, ale nebol by iste spadol, keby nebol videl, že Loretta už ide celkom bezpečne a že nikdy naozaj nemala v úmysle stratiť rovnováhu a popustiť kontrólu nad bicyklom, a keby sa nebola začala tak vyzývave smiať, obzerajúc sa na neho. Len keď sa oň opreli jej čierne oči, úplne sa pomiatol a nestačil si všimnúť, že mu zadné koleso vhuplo do koľajnice električky.

Smejú sa mu chlapci, ktorí napriek tomu, že sa na nich nepozerali, všetko videli; smeje sa hlúpo Enzo, hoci len napodobňuje druhých a nevie dobre, prečo sa treba smiať, lebo len málo chýbalo, že na Dinovom mieste nie je on – a smeje sa – hrôza! – smeje sa i Loretta, keď pri ňom zastane a udobrujúcim hlasom sa mu prihovára:

– Udrel si sa, Dino?

Len on sa nesmeje, Dino. Nehovorí nič, ani neprezradí, že ťažko mu je kráčať bez krivkania, keď má nohu poranenú, len dvíha bicykel a tisne ho vedľa seba.

A ešte niekto sa nesmeje: Gianni. Pozerá sa, ako zadné koleso Dinovho bicykla opisuje nepravidelnú osmičku, až kým nezmizne v bočnej ulici.

— Mal si mi povedať, Dino — vraví len tak pre seba, a nezneje to ani ako výčitka. — Ja by som sa ti nebol smial.

— Čo hovoríš, Gianni?

— Nič.

— Myslel som . . .

— Vy tomu i tak nerozumiete.

Chlapec krčí plecom:

— Možno. Ale Dino sa nemal čo urážať, keď teraz už vie, že i ona ho má rada.

A nečakajúc na odpoveď, kývol na priateľov a pokračovalo sa v hre.

POVIEŠ SI O MNE

Povieš si o mne: Sa mu zlámalo
posledné pero, že niet o ňom chýru,
keď som mu písal: Nezahadzuj lýru,
bo slz je dosť, a spevu pramálo.

— Snáď v exile ho šťastie sklamalo
a možno, že v ňom svojeť hľadal číru,
a našiel blen a srdce plné pýru,
v ktorom si háďa sladko driemalo.

Tak asi myslíš, pritom jemnocitne
tvoj požehnaný prst cez diaľku hmatá,
kde a čo bolí mlkvú lýru brata.

Neraň si ruku, bo tu bujne kvitne
len bodliak, zlý znak chudoby a nudy.
Mi pripomína stygmy rodnej hrudy!

Gorazd Zvonický

Omar Khayyam

ŠTVORVERŠIA

I.

V školách mi pošla mladosť moja zlatá,
ach, ktože dnes len profesorov zráta?
A čo mám z toho? Aký som k nim vkročil,
taký som vyšiel cez tie isté vráta.

II.

Priatelia moji, koľkí ušli ste mi,
Váš pohľad zhasol, váš jazyk je nemý —
prv — neskôr každý dopije si mierku
a potom všetci stretneme sa v zemi.

III.

Keď s tebou sadnem na zelenú pažiť,
čo šíre pole pred púšťou má strážiť,
otrok i cisár stanú sa mi rovní —
či viacej šťastia sultán môže zažiť?

IV.

Hľaď, ako ruža vypne svoju krásu
na obdiv sveta. Nech sa oči pasú;
hodvábny závoj lupňov uvoľní sa
a bozky slnca pod nohy ho strasú.

V.

Ruža snáď zažne svoju červeň pravú
len tam, kde cisár krvou platil slávu;
hyacint hrdo v záhrade sa vypne,
kde krásna žena stratila raz hlavu.

VI.

Priatelia moji, keď sa leto začne,
na týchto miestach užite ho lačne.
Mňa už nebude, vínko sa však sperlí —
na moju pamäť vypite si vďačne.

Preložil Ján Okáľ

Z DEJÍN ZÁPASOV O MENO SLOVÁK V USA.

Konštantín Čulen

Mnoho rozličných zápasov charakterizuje život Slovákov na americkej pôde. Mnoho z nich bolo bezúčelných, ale niektoré z nich riešili základné otázky nášho života. Jedným z veľmi zaujímavých zápasov, ktorý sa tiahol niekoľko rokov, bol zápas o anglický preklad nášho mena. Vari dnes po desaťročiach môže sa nám pozdávať taký zápas aj čudným, ale pred pätdesiat rokmi všeličo, čo je dnes prirodzené a zrejmé, nebolo tak prirodzené a zrejmé.

*

Tri razy zápasili Slováci o vlastné meno v Amerike. Prvý raz bol to zápas medzi samotnými Slovákmi. Šlo o to, aby sa ustálilo a uzhodlo ako sa máme volať v anglickom preklade. O dvadsať rokov išlo sa ďalej a rozpútal sa tuhý boj o to, aby nás aj americká štatistika uznala za samostatnú národnú skupinu, a aby nás pod vlastným menom uviedla do amerických štatistík. Tretí raz zase po r. 1918, keď si niektorí ľudia namysleli, že nejakým zákonom, ktorý v Prahe odhlasovali Prahou vybratí ľudia môže zmiznúť z povrchu zeme národ s 1500 ročnou minulosťou a stane sa národom celkom novým, do tých čias nejestvujúcim a neznámym. Myslelo sa, že možno vyradiť zpomedzi živých národov národ slovenský a nahradiť ho národom československým.

*

Roku 1890 žilo v Amerike niekoľko desaťtisíc Slovákov. Väčšinou pochádzali z východného Slovenska. Bieda, nedostatok práce, alebo slabo platená a ťažká práca doma, neúrody, zničenie viníc filoxerou a iné príčiny vyháňali Slovákov do sveta. Vyššie zárobky v Amerike a výhľady, že sa bude možno vrátiť domov s nagazdovaným majetkom, osladzovali trpké chvíle ľúčenia. Proletariát, ktorý odchádzal, mal iné starosti, než národno-politické a kultúrne. Šlo mu len o chlieb.

Až sa tento proletariát v Amerike nasýtil a keď nešikovnosťou maďarských šovinistov dostala táto masa svojich vodcov; keď sa v Amerike začali zakladať slovenské časopisy, spolky — nastolila sa aj otázka: Kto sme my, čo sme my; aká je naša minulosť, a čo vlastne chceme? Národný život slovenský bol v takom hlbokom úpadku, že veľká časť týchto vysťahovalcov nevedela vlastne ani to, k akému národnému spoločenstvu patrí. Jedni sa hlásili za Hungariánov, iní za Austriakov; Spišiak bol cudzí Nitrancovi a Oravec zase Zemplinčanovi. Jeden si myslel, že je Slovjak a Slovjak je celkom čosi iného ako Slovák. Trvalo dosť dlho, kým sa pojmy vyjasnili natoľko, že absolútna väčšina prisťahovalcov zo Slovenska pochopila, že sme všetci Slováci.

Nie čudo, že v amerických kruhoch panoval ešte väčší chaos. Či bol niekto Poliak, či Chorvát, či Slovák, či Maďar všetkých dali do jednej rubriky "Hunky". Toto meno malo byť skráteninou slova Hungarian a už aj týmto pomenovaním sa dávalo cítiť, že jeho nositelia stoja kultúrne na úrovni Hunov. Jednou z prvých úloh slovenských vodcov v Amerike bolo vysvetliť Amerikánom, kto a čo sú Slováci. Vzácnym dokumentom tohto úsilia je aj malá brošúrka, ktorá sa zachovala vari len v dvoch či troch exemplároch. Volá sa "Who are the Slavonians?"

Autorom brošúrky bol Peter Rovnianek. Spomína si na ňu aj vo svojej autobiografickej knihe "Zápisky za živa pochovaného." (str. 204—205) Píše o nej:

"Myslím, bolo to r. 1893 v lete v Pittsburghu a okolí jestvujúce odbory (NSS) sriadily prvý slovenský výlet. Aby dojem našej manifestácie nebol len povrchný, okamihový, ale aby sa zaryl hlbšie, spracoval som brošúrku: Kto sú Slováci?' ktorú Wolf preložil do an-

gličtiny pod menom: "Who are the Slavonians?" Brošúrka asi 24—30 strán obsahovala krátku históriu Slovákov, ich otroctvo, ich nedostatky, ktoré spoluobčania Ameriky nesmú zazlievať a pre ne národom opovrhovať bo nie sú ony vinou toho, ale vinou vraha, ktorý pripravuje národ nielen o všetky posvätné práva, ale aj o samu ľudskú dôstojnosť. Brošúrka končila vrúcnou žiadosťou, aby obecenstvo si utvorilo pravý pochop o Slovákoch a Slavianoch a poskytlo im pomocné ramä šíriť vzdelanosť, osvetu, idey mravnosti, slobody a bratstva. žeby vymanil sa z rabstva a stal sa verným členom svojho národa a užitočným občanom Spojených Štátov. Brošúrku túto vytlačili sme asi v 5000 výtiskoch a rozdávali sme ju počas pochodu a neskoršie rozposlali sme ju na všetky strany."

Rovnianek sa ale mýlil. Brošúrka nevyšla v lete 1893, ale na jeseň roku 1891. (V Rovniankových pamätiach je veľa podobných chýb, lebo keď ich písal nemal naporúdzi ani korešpondenciu, ani ročníky starých novín.)

Rovnianek nemal ujasnené pojmy. Jednoducho preto, že už predtým meno Národného slovenského spolku preložil "National Slavonic Society", trval na tom, že správny preklad slova Slovak do angličtiny je Slavonian. Ako mu celá problematika nebola jasná, vysvitá z brošúrky v ktorej na str. 8. píše: "The Slavish nations are: Russians, Polanders, Bohemians, Slovaks, Serbians, Croats, Bulgarians and Wends". Napriek tomu však trval na tom, že jediný správny preklad mena Slovák do angličtiny je Slavonian.

Rev. Štefan Furdek sa postavil proti tomuto prekladu a už v druhom čísle "Jednoty" venoval tejto otázke veľmi dlhú, presvedčivo a dokumentárne napísanú úvahu. Furdek tvrdil:

"Slováci v Amerike sme v neustálom styku s Amerikánmi. Amerikáni znajú teraz Slovákov obyčajne pod menom "Hungarians", "Hun" (od zúrivého rodu Hunov). Týmto menom americký novinár tituluje Slovákov, keď vo hneve svojom dve-tri perá rozhryzol a nič mu nenapadne, z čoho by dajaký článok do novín zfabrikoval. Sú Slováci "Huns", "Hunovia"? Slováci nemajú s Hunmi viacej príbuznosti ako Benjamin Harrison s Atilom. A jak sa tedy majú Slováci menovať anglicky? Hungarians, Slavonians, Slaves?"

"1. Čo znamená slovo Hungarian (Uhor)? Hungary je Uhorsko uhorská krajina teda ktokoľvek z Uhor pochádza, to jest v Uhorsku má občianske právo, je "Hungarian". Uhry označujú kraľovstvo a nie reč.

"Kin-tsin, Čiňan keby sa usadil v Uhorsku, stal by sa občanom uhorským, bol by "Hungarian". Slovák, keď sa stane americkým občanom, je Amerikánom, keby ani slova anglicky nevedel Amerika je krajina — i Uhry (Hungary) sú krajina. Americkej reči niet, reč vlády v Amerike je anglická, uhorskej reči v prísnom slova smysle neni — reč vlády je reč maďarská. Mimo angličtiny je v Amerike veľký počet rozličných rečí. Mimo maďarskej reči v Uhrách je moc rečí. Slovo Amerikán nenaznačuje reč materinskú, ale občiansko právo. Slovo Hungarian naznačuje že niekto má občianske právo v Uhrách ale neoznačuje či tento občan hovorí židovsky, rumunsky, maďarsky, turecky, rusky, poľsky alebo slovensky. Slováci teda, keď chcejú povedať odkiaľ pochádzajú, povedia: z Uhor (Hungary) a tu by sa potom menovali "Hungarians". Avšak meno to "Hungarians" v Amerike teraz už neni strašne zvučným, preto — a zvlášte preto, aby Amerikáni o našej materinskej reči dačo už počuli — obzeráme sa po správnejšom výraze pre Slovákov v angličtine.

"2. Slovenčina patrí k jazykom slovanským, preto nás niektorí menovali "Slaves".

"Slave" v angličtine znamená otroka a tu každému napadne ihneď, že o toto meno sa nemusíme biť. My sme sa už naotročili dosť v starom kraji, čokoľvek otroctvom zapácha, keby to bolo i tak nevinné ako jednoduché meno "Slave" bývalým nevoľníkom sa prieči. Pravda, že "Slave" znamená i Slovan, ale prečo by z pomedzi ostatných Slovanov nás Angličania volali "Slave"? Čech, Poliak, Rus, Chorvát sú tiež Slovani a Angličan našiel slovo pre nich, nechce ich menovať "Slave".

"Amerikánsko-slovenské noviny" prišly na iný nápad. Radia: Pri sčítaní vy-

sťahovalcov, keď budú sa pýtať národnosť, treba udať meno "Slavonians" a nie "Hungarians" . . . My sme slovenskej národnosti . . . preto ešte raz pri sčítaní kdekoľvek povedzte smelo, že sme "Slavonians".

"Čo Vám to napadá? Prečo "Slavonians", prečo nie radšej hneď "Bulgarians"? Čo znamená "Slavonian"?

"Slavonian" pertaining to Slavonia.., country between the rivers Save and Drave (Webster Dictionary) — Slavonian je ten, kto prislúcha do Slavonie, krajiny medzi riekami Savou a Dravou, povedá najlepší anglický slovník. Slavonia je južne od Uher. Slavonians sú obyvatelia Slavonie, kdežto Slováci pochádzajú zo severných Uher. "Slavonian" neoznačuje Slováka. A jestli sa Slováci majú menovať "Slavonians" len preto, že sú Slovania, to i Čech, i Poliak, i Rus, i Bulhar musia byť "Slavonians". A akože se máme anglicky volať, keďže "Hun", "Slave", "Hungarian", "Slavonian" neznamená toľko ako Slovák?

"Angličania, ktorí o Slovákoch už dačo počuli menujú ich Slovaks. The Slovaks are the inhabitants of north Hungary, who in the 9th c. *ormed the nucgary, who in the 9th c. formed the nucbut who, after the bloody battle of Presburgh (907 A. D.) were gradually subjugated by the Magyars, to whom even yet they bear no friendly feeling. The Slovaks are of soft, pliant disposition, and industrious character. The Slovaks whose character comes nearest to that of the old Slavic type, travel in great numbers. Among the Slovak authors are the poets Hollý and Kollár. Bernolak is the author of first Slovak grammar. (Library of Universal Knowledge, 76, N. Y., 1883).

"Teda Angličanin menuje Slováka "Slovak". Slovo Slovák najlepšie označuje Slováka. To označuje reč i okolie, z ktorého pochádzame. Prečo by sme sa nechceli menovať "Slovaks"? Nechajme nám neprislúchajúce "Hun", "Slave", "Slavonian" i kusé "Hungarian" a budeme, čím sme — Slovaks. Pravdaže, meno nám nepomôže — nie meno robí ľudí, ale ľudia robia meno. Keby sa Slovák menoval kýmkoľvek, keby sa držal ako Hun, meno mu nepomôže." (Jednota, I, č. 2, 1891).

Amerikánsko-slovenské noviny odpovedali dosť podráždene na Furdekovu úvahu a trvali na svojom, že Slováci sa majú v anglickej reči menovať "Slavonians".

Furdek sa znovu vrátil k veci a podopiera svoj náhľad citátom z Websterovho náučného slovníka a kladie otázku či sa máme anglické výrazy učiť z Webstera, alebo z Amerikánsko-slovenských novín. Cituje Webstera, ktorí hovorí: "The Slovaks are Slavic people in N. Hungary. The number of Slovaks is 2,800.000." Western stem of Slavic languages comprises Poles, Bohemians, Slovaks." Ďalej cituje, čo tento slovník hovorí o význame slova "Slavonic". "Writers reckon eight distinct extant dialects of Slavic: 1. The new Bulgarian, 2. The Russian, 3. The Serbian or Illyrian, 4. The Polish, 5. The Bohemian, 6. The Slovak, 7. The Wendic, 8. The Polabic (Library of Universal Knowledge, Vol. XII, p. 5 566, N. Y., 1883)."

Amerikánsko-slovenské noviny odpovedali na adresu Furdekovu, že "Pán pôvodca nového anglického názvu pre Slovákov sa azda pridržia toho: Pomenuj každý národ tak v cudzej reči, ako sa on menuje vo svojej."

Furdek im celkom logicky a správne odpovedal, že on nevynašiel slovo Slovák, a každý vzdelaný Angličan Slovákov menuje Slovaks, a tu niet vlastne o čom debatovať. Amerikáni sa nebudu učiť angličtinu od Slovákov ale Slováci od Angličanov. Amerikánsko-slovenské noviny na to odpovedali, že odvolávať sa na anglických učencov v takejto veci je toľko, ako pýtať sa Indiánov čo vedia o Čangovcoch. Veľmi povýšene pokračovali: "Chyba nevedomosti dá se odpustiť, ale napraviť ju treba. A návrh, podaný na pomenovanie Slovákov v anglickom jazyku je nevedomosť anglickej reči."

Furdek odpovedal veľmi pokojne, vedomý súc si pravdy: "Tak tedy sa Amerikánsko-Slovenské Noviny prenáhlili nepremysleným článkom. Najlepšie bude chybu napraviť a spojenými silami pre dobro ľudu pracovať. Fiat!" (Jednota, I, č. 4, str. 1, 1891)

Furdekovo úsilie ustáliť naše meno v

anglickom jazyku a zabrániť tak chaosu a anarchii pohnevalo aj Maďarov. Vo svojich časopisoch sa priamo rozzúrili. Na ich adresu odpovedal Furdek: "My nechceme celú zemeguľu. My chceme, aby sa Slovák menoval anglicky Slovak a aby sa Maďar menoval Magyar. Urobme babylonskému zmätku koniec, pridržajme sa každý svojho vlastného mena." (Jednota, I, č. 4., str. 2, 1891)

"Slovenské časopisy, nadajte nám — pokračoval Furdek — pokoríme sa Vám, smejte sa nám, nepohaníme Vás, prenu vec nám povoliť musíte, Slovák sa nasledujte nás, odporučíme Vás, ale jedmusí menovať anglicky čím je: Slovak. O Slovákovi nielen v Amerike, ale aj pod nebetyčnými Tatrami Amerikán dačo počuť musí." (Jednota, I, č. 4., str. 2, 1891)

S brošúrou "Who Are The Slavonians"? sa zaoberal aj Pucher a to ihneď v prvom čísle Jednoty, ktoré on zredigoval. "Autori, — napísal — si vzali za cieľ upovedomiť neslavianske národy v Amerike o našom národe, aby sme tým získali úctu a lásku pomedzi nimi. Nuž veru tá brošúra tam nestrieľa." "Nemci majú krásnu minulosť a to neni Amerikánovi nič. Amerikán sa pýta čo sme, či sme schopní ku civilizácii, áno alebo nie?"

"V celej brošúre líči spisovateľ minulosť slovenskú s krivdami, páchanými nad naším národom v starom kraji, tie boje, ktoré prekonal náš národ a to je všetko."

"To veru nezaujíma Amerikána, ba naopak to vzbudí v ňom podozrenie, že národ náš neni schopný amerikanizovania, že on sa bude všemu protiviť, reči, vláde atď. jako v starom kraji a že tedy zo Slováka nebude nikdy dobrý Amekán a že vtedy vždy len bude túžiť domov a tam peniaze vyvážať. No a to je veľký trň pre Amerikána."

"Vyzerá to tak s tou brošúrkou, jakoby sa baránok tygrovi žaloval, že ho vlk prenasleduje. Tá brošúra tedy je na mieste pre našich Slovákov, ale nie pre Amerikánov."

Pucher vysvetľoval, že chýbajú v brošúrke doklady o hmotnom útlaku a to je čosi, čo na Amerikánov pôsobí. V brošúre niet slova o tom, že národ slovenský je schopný ku všestrannej civilizácii, je tam len samý odpor proti Maďarom.

"Nie to sme mali povedať Amerikánom, ale to že my sme schopní prispôsobiť sa ku všetkým okolnostiam, že my máme veľký cit mravný a schopnosti k rečiam, vedám, umeniu, k remeslám, k obchodu, k roľníctvu, k haviarstvu, ku staviteľstvu atď., slovom, mali sme tam prebrať kultúrnu silu nášho národa a jeho synov a tú potom aj dejepisne nastieniť."

"Nuž, lenže k tomu treba viacej roboty nežli nožničky vziať a z Náučného slovníka jeden stlpec vystrihnúť a ten potom preložiť do angličtiny." (Jednota, 7. okt. 1891, I, č. 10, "Slovak či Slavonian?")

Pucherova kritika bola priostrá ale to bolo preto, lebo v tom čase Pucher vari nikoho nemal v toľkej nenávisti, ako Rovnianka, nuž čo Rovnianek vykonal, muselo byť zlé. Rovniankova brošúrka mala iste mnohé nedostatky, ale čo požadoval Pucher to bolo čosi, čo vlastne ani doteraz americkí Slováci v takovom rozsahu a obsahu Amerikánom nepovedali. Niet ľahšej veci, ako takto spakruky, odbaviť prácu iného. Rovnianek sa však čoskoro zmenil v očiach Pucherových, lebo dostanúc sa do sporu s Hlavným úradom Jednoty, Hlavný úrad mu vycenzuroval celú jednu stranu Jednoty na ktorej podľa neskoršieho vyhlásenia, Pucher kritizoval hl. úradníkov a potom sa stal Rovniankovým zamestnancom. Toto číslo Jednoty je jediným vycenzurovaným, vybieleným číslom slovenských novín na americkej pôde.

Rovnianek sa však trucovite veľmi dlho pridŕžal svojho prekladu. Z veľkého počtu článkov, odpovedí, útokov však bolo cítiť, že si nie je istý so svojou pravdou. Ale keďže bolo treba bojovať, nuž bojoval a s ním harcovali všetci, ktorí mu v Amerikánsko slovenských novinách boli podriadení. Až po rokoch, keď napätie najmä zásluhou Richarda Osvalda, Sasinka, Vajanského a Kmeťa troška povolilo, aj Rovnianek priznal, že Furdek mal pravdu. Rovnianek vo svojich "Zápiskoch za živa pochovaného" o tom píše:

"Nastala krátka slušná polemia, ktorá vyčistila mienky a neskoršie nutno

bolo uznať, že Furdek mal pravdu." Dodáva, že však anglický preklad Národného Slovenského Spolku vari 20 rokov znel: National Slavic Society a až potom ho pozmenili na Slovak.

Zaujímavé bolo, že ani Maďarom sa nepáčilo toto pomenovanie. Maďarské noviny, najmä clevelandske, rozhorčene protestovali proti tomu, aby Slováci vôbec mohli mať nejaké meno, či už to malo byť Slovak, či Slavonian. Typické pre šovinizmus, v akom sa nielen domáca, ale aj zahraničná maďarská tlač priamo utápala.

A tak zásluhou Štefana Furdeka našim vlastným sa nepodarilo vyvolať takú anarchiu, žeby napokon naozaj nebolo možno naše pomenovanie ani správne preložiť. Jeho zásluhou to bolo, že v anglickej reči zavedené a zaužívané a jedine správne pomenovanie nebolo skomolené a prijali ho všetci.

Z JAPONSKEJ LYRIKY

1.

Pri Tago som kráčal
na brehu a vidím
biely sneh padať
na beľavý štít Fudži.

Jamabe No Akahito

2.

Visiace kvapky
na ihlách sosien
neuschli ešte
a už sa večer dvíha
jesenná osuheľ.

Mních Džagubin

3.

Koľko ráz, strážca
mestskej brány v Sume,
prebudil ťa nárek
pobrežného vtáctva
z ostrova Nikdy?

Minamoto No Kanemasa

4.

Raz ho mám rada
a raz sa ho bojím,
tak ako hučí
na ostrove Ise
prúd vody morskej.

Pani Kasa

5.

Na širom mori
veslujem a vidím
na obzore v diaľke
vlny a čisté
nebesá splývať.

Fudžiwara No Tamadiči

6.

To srdce ľudské
nik nevyskúma,
no v domovine mojej
ešte vždy rozváňajú
kvety jak predtým.

Ki No Tsurajuki

7.

Vieš si ty predstaviť,
aká je noc dlhá,
keď človek leží sám
a ticho, ticho
narieka sám?

Matka veliteľa Mičitsunu

(Podľa anglického prekladu K. Rexrotha preložil Karol Strmeň.)

KULTÚRA A ŽIVOT

Z PRIZNANÍ SPISOVATEĽOV NA SLOVENSKU

Pre históriu a pre informáciu našich čitateľov preberáme niekoľko statí z referátu Ctibora Štítnického, vedúceho tajomníka Sväzu slovenských spisovateľov, ktorý predniesol na plenárke slov. spisovateľov dňa 1. júna 1956. Tento referát priniesol "Kultúrny život" (2. júna, 1956) pod nadpisom "Úlohy slovenských spisovtaeľov po II. Sjazde Čs. spisovateľov".

Aká bola diskusia na Sjazde?

"Diskusia obchádzala hlavné problémy, ktoré nastoľovali referáty, málo sa diskutovalo o najvlastnejších literárnych a estetických otázkach, diskusné príspevky tohto druhu, aj keď boli na dobrej úrovni, nenašli poslucháčov . . . Spisovatelia využili sjazdovú tribúnu, aby vášnivo vystúpili za rozvíjanie socialistického demokratizmu a za uplatnenie tvorivého myslenia a tvorivej slobody, a dôstojnejšie postavenie spisovateľa v novej spoločnosti a proti dôsledkom kultu osobnosti proti dogmatizmu, administratívnobyrokratickým zásahom, proti nešvárom, metódam a chybám, ktoré strpčovali život ľudu a opantávali aj literatúru. Mnoho spisovateľov podrobilo pritom neľútostnej kritike svoju doterajšiu prácu. No a našli sa aj takí, ktorí nezabudli využiť aj túto príležitosť na prihriatie svojej polievky."

Dielo a čitatelia.

"Už v prípravách na sjazd, pri zájazdoch do krajov a okresov celej republiky, sme si s mimoriadnou vážnosťou overovali rastúcu náročnosť našich čitateľov, ich nespokojnosť s dielami, ktoré nehovoria celú, plnú pravdu o našom živote, o jeho veľkosti a kráse, ale aj o jeho vážnych problémoch, drámach i tragédiách."

Viny a zločiny:

"Kde sme boli my, spisovatelia, keď nehanebníci, zneužívajúci dôvery ľudu a moci, ktorú od neho dostali, šliapali po týchto slobodách a právach v mene revolúcie? Kde zostal hlas spisovateľa, keď násilníci krivili generálnu líniu strany, keď terorizovali ľud pri veľkolepom diele kolektivizácie, keď z Prešovska a z Nitrianska a odinakiaľ prichádzali chýry o nespokojnosti roľníckeho ľudu, o jeho starostiach a bolestiach? Prečo sme mlčali, keď niektorí "funkcinonári", ktorí sa odtrhli od ľudu a ktorým sa zatočila hlava z moci, začali vládnuť, panovať ako bývalí okresní náčelníci a župani šíriac okolo seba pochlebovačnosť mravnú zvrhlosť, strach a represálie? Prečo sme nezdvihli hlas za nevinne prenasledovaných a nevinne uväznených medzi ktorými boli aj mnohí zaslúžilí revoluční pracovníci? . . . alebo na druhej strane prečo sme sa stali zbehmi, pesničkármi idýl a selaniek, odvrátenými od skutočnosti, v ktorej žijeme?"

Následky triedneho boja:

"Nesprávna téza o nevyhnutnom vyostrovaní sa triedneho boja pri upevňovaní našej moci a pri úspechoch v socialistikom budovaní, narobila nesmierne škody nášmu ľudu a v dôsledkoch i našej literatúre. Viedla predovšetkým k prehnanému uplatňovaniu potlačovateľskej funkcie štátu a k poceňovaniu významu jeho výchovnej funkcie. Po mnohých našich dedinách chodili "referenti pre vyostrovanie triedneho boja", ktorí zvonku, umele a násilne vnášali do politického života dediny toto vyostrovanie, neprihľadajúc k podmienkam, politickej situácii, sile odporu a aktivity zvyškov vykorisťovateľských tried, v tej-ktorej dedine. Nedostatky v našom trestnom zákoníku a v našom súdnictve, zrušenie inštitúcie vyšetrujúcich sudcov, uspokojovanie sa s priznaním obžalovaného dosiahnutým často protizákonnými prostriedkami, bez dokazovacieho pokračovania v ktorom

by sa za pomoci objektívnych faktov, dôkazov a svedkov dokázala vina, všetko to viedlo prirodzene k hrubému porušovaniu našej socialistickej zákonitosti, k procesom, a tu mi ani tak nejde o tie veľké procesy, ako skôr o tie tzv. malé, po okresoch a dedinách, v ktorých sa často súdili a odsúdili ľudia nevinní, práve v rámci tohto vyostrovania triedneho boja. Koľkože bolo týchto tzv. drobných drám a tragédií, o ktorých noviny ani nepísali, rozhlas nehlásil, literatúra nevydala svedectvo, ale o ktorých si vravel ľud, rozhorčený a pobúrený?"

"Sedliačik si nesplnil dodávku hovädzieho mäsa, lebo ho nevedel splniť. Prídu k nemu orgány a vezmú mu jedinú kravičku z maštale. Sedliačik klesá na kolená, nebudú mať mlieka jeho malé deti. Orgány sú ochotné kravičku vrátiť, ak sedliačik podpíše prihlášku do JRD. Sedliačik ju podpíše, ale do rána sa obesí na starú hrušku vo dvore."

"Vyjdime z tohto prostého, tragického príbehu, ktorý poznali niekoľkí slovenskí spisovatelia, medzi nimi aj niektorí naši dobrí prozaici. Prečo nerozvinuli tento príbeh do novely alebo poviedky. Prečo ho nevylíčili v článku, črte, fejtóne, úvodníku? Prečo som mlčal aj ja?"

Na vine je strana:

"My, spisovatelia dnes lepšie vieme, kde sme schybili vo svojej literárnej práci. Osvetlili sme si tieto otázky v diskusiách pred sjazdom a na ňom. Nemôžeme sa ako verejní pracovníci oddiferencovať od chýb a nedostatkov, ktoré sa roky v tomto štáte diali. Ale nemôžeme brať na seba ani hlavnú vinu za tieto chyby."

"Nesúhlasili sme s nafúknutou oficióznou propagandou, jej argumenty sa rozchádzali s našimi skúsenosťami. No jej nákaza prenikla aj do našej krvi a stala sa súčasťou nášho myslenia, našej práce, súčasťou nášho vnímania sveta a jeho umeleckého zobrazovania. Na tento tlak zvonka vytvorili sme v sebe tzv. vnútornú cenzúra, ktorá nás opantávala v práci a hnala vodu na náš mlyn schvaľovacieho mechanizmu, pritakávania dobrému i zlému, spravodlivému i skrivodlivému."

—r—

KNIHY

Michael Lacko, S.J.: UNIO UŽHORODENSIS RUTHENORUM CARPATICORUM CUM ECCLESIA CATHOLICA. Orientalia Christiana Analecta Nr. 143, Pontificium Institutum Orientalium Studiorum, Piazza S. Maria Maggiore 7, Roma, 1955, str. XX — 280.

Užhorodská Únia je základnou udalosťou v dejinách podkarpatských gréckokatolíkov. Pod menom "podkarpatských" rozumieme všetkých tých, čo obývajú južné svahy Karpát na severovýchodnom okraji bývalého Uhorska s vylúčením tých, čo obývajú Sedmohradsko čiže Transylvániu. Skoro všetci v minulosti boli Slovania iba v najvýchodnejšej časti toho územia zasahovali sem Valasi čiže Rumuni. Toto slovanské obyvateľstvo sa v dejinných dokumentoch volá spoločným menom "Rutheni", a dnes ich dedičia sa nazývajú čiastočne Ukrajinci, Rusini, Slováci a Maďari. Predtým všetci patrili do jedného biskupstva: mukačevského, a dnes okrem mukačevského v starej vlasti majú ešte biskupstvá: prešovské, hajdudoroghské, marmarošské, miškovecké, a v Amerike pittsburghské. Počet gréckokatolíckeho obyvateľstva vo všetkých týchto územiach je asi poldruha milióna.

Pýtame sa teda, odkiaľ sú tí gréckokatolíci? Boli nimi vždycky, alebo upadli do rozkolu a iba neskoršie sa navrátili do jednoty s katolíckou Cirkvou? Kedy sa to stalo? A ako?

Na tieto otázky odpovedá kniha P. Michala Lacka, ktorá je plodom niekoľkoročných štúdií. Ako v deviatej kapitole vysvetľuje, doteraz ani len rok Užhorodskej Únie nebol všeobecne známy, no kolovali rôzne dáta. Príčinou toho je nepreskúmanosť historických dokumentov, zvlášť v rímskych archívoch. Domáce archívy preskúmal a dokumenty z nich vydal roku 1911 Anton Hodinka rodák z východného Slovenska, doteraz najvýznamnejší historik podkarpatských gréckokatolíkov. Pater Lacko doplnil jeho výskumy s výskumami v rímskych archívoch, v ktorých pre obdobie rokov 1600—1650 našiel asi 60 doteraz nevydaných dokumentov. Teraz sú uverejnené v dodatku k jeho knihe. Všetky sú latinské alebo talianske, iba jeden dokument, pre nás tak významný, je v slovanskej reči. Hovorím v "slovanskej", lebo je to miešanina rôznych elementov, a aj po stránke filologickej bolo by potrebné ho preskúmať. Dokument bol napísaný cyrilkou, v Humennom, 29. júla roku 1663. Je na ňom vlastnoručný podpis prvého zjednoteného biskupa Petra Parthenia Petroviča. Na základe nových dokumentov, a po dôkladnom preskúmaní doteraz už vydaných, napísal P. Lacko toto základné dielo pre našich gréckokatolíkov lebo ako som hore spomenul, Užhorodskou Úniou sa veriaci mukačevského biskupstva zjednotili s katolíckou Cirkvou 24. apríla roku 1646.

V prvej kapitole nás uvádza do 17. storočia, opisujúc politické, národné, spoločenské a náboženské danosti, v akých žili vtedy obyvatelia podkarpatského kraja. V druhej kapitole odpovedá na otázku, či dnešní gréckokatolíci boli nimi vždycky, alebo či upadli do rozkolu, a dokazuje, že boli rozkolníkmi. V tretej kapitoel opisuje snahy uhorských kalvínov získať tých rozkolníkov pre protestantizmus, v čom však dosiahli iba malých úspechov. V štvrtej kapitole dokazuje, že uhorskí Rutheni nezúčastnili sa v Brest-Litovskej Únii z roku 1596. V piatej kapitole opisuje vplyv rímskokatolíckych rehoľníkov na Ruthenov na východnom Slovensku. Konečne od šiestej kapitoly opisuje vlastné vnútorné dejiny Ruthenov od roku 1600, berúc za základ jednotlivých biskupov. Tu je zaujímavý opis prvého pokusu Únie roku 1614 v kláštore v Krásnom Brode, ktorý sa však nevydaril. V siedmej kapitole nám predstavuje

biskupov Petronia a Jána Gregoroviča, ktorý už bol náchylný k Únii. V ôsmej kapitole opisuje osudy biskupa Vasil'a Tarasoviča, ktorý prvý roku 1642 sa stal gréckokatolíkom ale veriaci ho nenasledovali v tomto kroku, takže na konci života opäť odpadol na pravoslávie. V deviatej kapitole, ktorá je ústrednou v celej kpnihe, autor sa zaoberá vlastným aktom Užhorodskej Únie, ktorú podpísali 63 duchovní na zámku v Užhorode 24. apríla roku 1646. Potom v desiatej kapitole opisuje činnosť prvého z Ríma potvrdeného gréckokatolíckeho biskupa Petra Parthenia Petroviča, o ktorom dokazuje, že bol pôvodom Srb a to z obce Sekule v bratislavskej Stolici. V jedenástej kapitole ako dodatok opisuje zjednotenie Srbov, ktorí ako utečenci pred Turkami žili v Podunaji, hlavne v Rábe a v Komárne. V dvanástej kapitole krátko načrtáva reakciu u pravoslávneho duchovenstva proti prijatiu Únie. Konečne v trinastej kapitole podáva niektoré zaujímavé poznatky vnútorného náboženského života gréckokatolíkov v tom období.

Po vlastnom texte následuje dodatok po prvý raz uverejnených dokumentov, potom obšírne prehl'ady: chronologický, analytický a zemepisný, v ktorom v štyroch stl'pcoch udáva inojazyčné zemepisné názvy tých miest, o ktorých je reč v knihe. Na samom konci sú dve mapky: Jedna prináša celé niekdajšie Uhorsko na ktorom je načrtnutých 13 žúp, na ktoré sa rozprestierala právomoc niekdajšieho mukačevského biskupa. Druhá mapka potom znázorňuje zblízka tých 13 žúp, počnúc od Gemera až po Marmaroš, a zakresl'uje miesta, o ktorých je reč v knihe.

Kniha vyšla ako 143. číslo kolekcie "Orientalia Christiana Analecta", ktorú vydáva Pápežský Východný Ústav, kde je P. Lacko profesorom. Poznamenávame, že je to po vojne prvá práca slovenského autora, ktorá sa dostala do tak významnej medzinárodnej kolekcie, a tým samým do mnohých univerzitných knižníc. Na rozdiel od Antona Hodinku, ktorý bol tiež východoslovenským rodákom, a ktorý písal po maďarsky, P. Lacko vydal túto knihu v reči latinskej ale miestopisné názvy na Slovensku podal po slovensky.

Po podrobnom preskúmaní Užhorodskej Únie autor uzatvára, že zjednotenie dnešných podkarpatských gréckokatolíkov pokračovalo postupne v troch obdobiach. Spočiatku sa uskutočnilo iba v piatich župách: Šariš, Abauj, Turňa, Zemplín, a Uh, teda hlavne na východnom Slovensku. V druhom bodobí pristúpili župy: Bereg, Ugoča, Satmár, Sabolč. A až v tret'om období pristúpila župa Marmaroš, kam sa utiahli zbytky pravoslávia so svojím biskupom.

Táto práca ukazuje, ako by sa mali využiť cudzozemské archívy, kde sa nachádza mnoho prameňov pre slovenské dejiny a tiež, že pramene treba spracovať v takýchto monografiách. Bolo by potrebné, aby sa viacerí venovali historickej práci, lebo to je jeden zo spôsobov, ako môžeme tu v cudzine najlepšie poslúžiť Slovensku.

Ján Malý

* * *

Milcš K. Mlynarovič. Z L'UDU — ZA L'UD. Básne... Vydal Rev. J.. J Lach, Whiting, Indiana, 1956. Str. 67. Kresba na obálke a frontispic je od Dr. Jozefa G. Cincíka. Vytlačila Neografia, Chicago, Illinois. $2.00.

Cesta básnika M. K. Mlynaroviča, ospevovatel'a rodu, Slovenska, zeme, svätosti, mystkiy, kresťanstva, ako sa ona javí v jeho zbierkach, počnúc "Sláviou", pokračujúc knihami "Vel'ký Boh malých", "Boha hl'adám", "Testament král'a sŕdc", až po najnovšiu jeho publikáciu "Z l'udu — za l'ud" je pozoruhodná, tvorivo-vzostupná, svedčiaca o sile a vel'kosti jeho duchovných a intelektuálnych kvalít, mohla by byť ohodnotená, podl'a zásluhy iba v konkrétnom rozbore, ktorý nie je predmetom niekol'kých našich postrehov o jeho poslednom básnickom diele.

V radostnom pocite nad knižnou novinkou ktorá vyšla koncom minulého roku, listujúc zvedavo jej strany, nachodíme v nej tri cykly, ktoré zvýrazňujú bohaté pásmo motivistické: intimnú lyriku, zvelebujúcu rodný kraj, sociálnu problematiku a vel'mi časovu otázku černošskú. Básne zbierky "Z l'udu — za l'ud" predchádzajú citáty slovutných myslitel'ov, básnikov, svätcov,

ako aj hutné heslá samotného autora, tvoriace ilustračnú, ba priamo organicky priliehavú časť textu.

Nevyčerpateľným zdrojom básnickej námetovosti bola a je spomienka. Z odstupu rokov, z perspektívy nevšedného poznania, s olympskej výšky ľudskej múdrosti vyvažuje M. K. Mlynarovič vo svojich "rozpomienkach" to, čo je ľudskému srdcu tak nevýslovne vzácne, ako rodný kraj, ktorého obraz básnik ponáša so sebou, vo svojom srdci, sťa klenot, krajinami; ponorenie sa do chlapčenského sveta, evokácia drahých bytostí, rodičovského zákutia, toho niečoho, čo bolo a nikdy viac sa nevráti. Tento druh lyriky prijateľnejšie udomácnila na Slovensku tzv. Moderna, ktorej vedúcim členom bol Ivan Krasko, ktorá Mlynarovičom dostáva nový prízvuk, nové odtienky a varianty, vyplyvajúce z onej danosti, že Mlynarovič z brehov diaľky, po poznaní svetadielov zpredmetňuje svoj horúci národny cit, svoju rodovú príslušnosť, po novej katastrófe, ktorá víchricou poznačila tú drahú zem pod Tatrami, po ktorej živelne túži: "Jak rád by Štrbské pleso člnom prešinúť, načrieť si do pokála životných riav, a svieži z ramien Tatier vystrieť náruč a dieťa nové matky sveta na hruď privinúť." (Str. 9)

Novotársky a priebojný básnicky charakter Mlynarovičovej tvorby ešte plnšie a znateľnejšie sa javí v ďalších dvoch partiách jeho novej knihy, ktoré sú nóvum v našej najnovšej poézii; lyrika sociálno-kresťanského podfarbenia a problematika černošská. Slovenská povojnová poézia pozná proletársku tvorbu, ale tá žiaľbohu miesto umenia sa postavila do služby komunistickej propagandy a miesto orientácie sa dala do rozkladu tradície, do ničenia osvedčených hodnôt západnej civilizácie. Je dokumentom nezdravej doby, ktorý neprežije svojich autorov, výjmúc čiastočne sentimentálnej poézie Novomeského (Nedeľa). M. K. Mlynarovič horlí a bojuje za sociálnú spravodlivosť, za vospolné dobro (bonum comune), za onen spoločenský poriadok, ktorý by presadzoval do života náuku Kristovu, ktorá nepozná vykorisťovateľov a vykorisťovaných, ktorá záujem kolektivný kladie nad osobný, záujem skupiny podriaďuje národu; prirodzený poriadok nadprirodzenému, vedu zjaveniu, ktoré je vyššie; pretože je od Boha. Je to jeden z podstatných znakov západnej kresťanskej civilizácie, nebezpečne ohroženej boľševickou anarchiou. V dobe hrozného egoizmu, ktorému nie je nič sväté-ho, neporušiteľného, závažného, v dobe permanetnej revolúcie, keď obraz a podobenstvo božie v človeku bolo do nepoznania dokaličené, v čase, keď jednotlivci, spoločnosti a veľké podniky si privlasňujú celé bohatstvo sveta, proti vôli Boha Stvoriteľa a Boha Vykupiteľa tento mužný hlas básnikov je jednoducho nedoceniteľný. Básnik v mene charity, z čistej lásky z kresťanského humanizmu (iba ten je pravý) brojí proti obrazoborcom, biede, nevzdelanosti, teroru, svetovláde a zákernému panstvu silnejších nad slabšími. Nie len v robotníkovi, ktorý svojou produktívnou prácou otvoril novú éru, ale aj v trpiacich, opustených, vidí bratov a sestry. (Na schodoch sanatória). Mlynarovič mal vždy veľmi pozitívny postoj k robotníkom a jeho srdečný vzťah k pracujúcej mase je vnútornou, žitou záležitosťou, lebo veď desiatky rokov prežil s robotníckym, pracujúcim ľudom, ktorý si nielen vysoko cení ale úprimne miluje; ba o ktorom vedel napísať azda najkrajšie verše aké možno dnes čítať v slovenskej poézii.

Mlynarovičov univerzalizmus priviedol ho spontáne k černošskej problematike. Tretia časť zbierky "Z ľudu — za ľud" zaraďuje ho medzi tých bojovníkov sociálnej spravodlivosti a spoločenskej prestavby, ktorí hľadajú a vymáhajú právo čiernej rasy kritizujúc prekonané stanoviská bielej rasy, ako sú Frank Horne, Langston Huäes, prejemnú J. C. Cotter, prípadne Laurence Dubnar, iniciátor černošskej poézie, ktorý vedel účinne podčiarnuť nezmerný smútok tela a duše Négra. Mlynarovičova báseň "Blackboy" (Str. 53, 4) zpredmetňuje hlbočizný smútok čiernej rasy, ako ho podchytil Sterling Brown v "The Odyssey of Big Boy". Azda len slovami A. Spenzera vedeli by sme naznačiť spoločné básnické zdroje tých, čo prekonali v sebe rasové a nekresťanské predsudky: "Sme problém a tabu Spojených Štátov". Posledné vý-

strednosti medzi Belochmi a Černochmi ukazujú aktuálnosť spomenutej vety. Pravda, aj v tejto tématike je básnik Mlynarovič vonkoncom svoj, živo reagujúci na to prostredie, v ktorom sa pohybuje. Tento druh poézie je u nás absolútne nový, bez náteru módy, alebo koketérie. Tam, kde niet Černochov je zaiste exotické priromantické písať o nich.

M. K. Mlynarovič, ktorý je básnikom slovenským, ale i nadslovenským, európsky širokým, časovým, ale nadčasovým, dobrým Slovákom, ale aj svetoobčanom, ktorému nie je nič cudzieho a neznámeho, čo hýbe dušou dneška aj v tejto najnovšej knihe spĺňa svoje básnické a ľudské poslanie. Príkladne a mužne bojuje o vyššiu úroveň životnú a sociálnu neprestávajú revoltovať proti defektom doby a kolonizačnej rozpínavosti. Skrytá poézia, ktorá čaká na svojich objaviteľov hovorí k nám z jeho umenia, z postrehov, z neznámych detailov, zo syntézy zažitej skutočnosti, v ktorej je umocnená minulosť a prítomnosť, sen a budúcnosť vytušovaná. M. K. Mlynarovič vedel objaviť poéziu Slovenska, robotného človeka slovami dneška, v danosti chvíle, ktorá však presahuje úzky rámec časový. V tejto jeho zbierke azda viac, než v iných sa javí nielen slovenský duch, slovenské chápanie problémov ale prvky severoamerickej poézie, ktorá je jednoduchá, jemná, umelecky hlboká a presvedčivá. (Náš chotár. Panský chotár, etc.) Realizmus modernej industrializácie vedel prítlumiť svojou bánickou víziou. V prítokoch jeho poézie nachádzame autentický život. Ako krásne vedel zhodnotiť Mlynarovič ľud, pracujúci národ? Jeho svedectvo každodenného života, práce a utrpenia robotníka (Pieseň práce. — Nočná šichta. — Kto otrok) majú v sebe priebojnú silu, akú má Sandburg (The People, 1936). Mlynarovič, majster a pionier, reprezentatívny básnik severoamericko-slovenský svojím umením vydobýja nové územie slovenskej poézii.

Cincikova ilustrácia na obálke Kristus robotník je znamenitá. Mlynarovičovu zbierku básní vydal veľkodušný Rev. J. J. Lach, vzácny duch a tvorca literárnych fondov.

Ján E. Bor

STOPY V OHNI básne Rudolfa Dilonga, vyšli nákladom Rev. Jána J. Lacha, Whiting, Indiana, v júni 1956. Graficky upravil Robert Cortina a obálku nakreslil Karol Oravec. Strán 64.

Už dávno sme prestali rátať knižky Rudolfa Dilonga. Aj opravdiví milovníci poézie pomaly zabúdajú na básnika Dilonga z predvojnových rokov, keď jeho knižky ako farbisté ohňostroje ožarovali obzory slovenského kultúrneho života. V tých časoch chodil Dilong po zboji za poéziou bez ohľadu na hranice, ako to on sám napísal, od Trstenej po Honolulu a od Lourdov po Assisi. A z každej dobrodružnej výpravy vracal sa s korisťou veršov aby ju veľkopánsky rozhodil v novej knižke, a kým sa okolo nej škriepili kritici, on už bol na novej výprave za poéziou, za tou jedinou kráľovnou, ktorej slúžil, ktorej sa koril, obdivoval ju a nemal inej túžby ako sa s ňou stotožniť.

A potom prišlo to strašné leto v roku 1944. Skrývajúc sa pred komunistickými partizánmi v hlbokých lesoch severovýchodného Slovenska Dilong vrezával nožom do kôry stromu prvý verš novej etapy svojho básnického vývoja. Poézia prestala byť Dilongovou kráľovnou, ale opásal sa ňou ako zbraňou a jeho verše neboli viac farbistými prskavkami radostného ohňostroja ale výbušnosťou rodolásky nabyté granáty, ktoré dopadali na slovenské svedomie a srdce. Vo vyhnanstve, ktoré Dilonga čoskoro po vojne postihlo, životný paradox dal mu ešte jednu strašnú lekciu. On, ktorý kedysi vo svojej básnickej fantázii tak veľmi obdivoval široké bulváry svetových veľkomiest, plný trpkosti a bôľu vytľkal teraz na nich rytmus svojich bôľnych veršov pútnickou palicou a do katedrál a bazilík, kde sa predtým chodieval klaňať nesmrteľnosti umeleckých diel, vliekol sa teraz ustatý a zúbožený plakávať pri nohách Ukrižovaného. Len poézia ostala mu verná a tak, ako on kedysi jej, ona teraz jemu a jeho smútku nad Slovenskom oddane slúži.

Dilong je básnik, ktorý verí v svoje poslanie a plní ho s horlivosťou misionára. Vo výbušnosti podobá sa vulkánu, ktorý nemožno zastaviť. Všetko sa z neho žiada von s rovnakou naliehavo-

lania zaň bojovať, alebo popol smútku sťou či je to už všetko zaplavujúca láva túžby po Slovensku, či oheň odhodnad jeho zotročením. Zaujímavé je však, že kým v rannejšom období svojho básnického vývoja vydával knižky, zostavované viac podľa formalistických kritérií básnických smerov alebo módnych prúdov, v posledných rokoch usiluje sa organizovať svoju poéziu podľa tématickej náplne bez ohľadu na formu verša a kde s príbuznými témami nevystačí na celú knihu, teda sa usiluje zostaviť aspoň uzavreté cykly. V stavbe verša badáme u neho návrat ku tradicionálnym stavbám, do ktorých neraz až prekvapujúce šťastne vtesnáva pestrosť a dynamiku modernej metafóry.

Aj najnovšia Dilongova zbierka básní Stopy v ohni rozdelená je na štyri cykly. Prvý cyklus, nazvaný Stopy v ohni, obsahuje dramatické spomienky na tragické dni argentínskej revolúcie, ktoré nesporne tovorili básnikovi pohľad na svet a jeho vrenie z celkom novej perspektívy, takže oveľa jasnejšie vidí odveký zápas dobra a zla. Z tohto dramatického cyklu prechodí takmer prirodzene do druhého v ktorom pod názvom Na krídlach smrti medituje o živote a smrti zakľučujúc ho spomienkou na matku, ktorej sa v posledných veršoch prihovára: . . . "ak nie som dobrým synom idem si k tebe po smrti pre ľútosť úplnú, odpusť mi všetko v nebi vysokom."

Tretí cyklus Opŕcha lístie je zastávkou básnika na prahu päťdesiatky. "I ja sa idem poberať pomaly k sklonku rokov . . .", píše v básni Mŕtvy les. Trpkosť minulosti mieša sa s nerozhodnosťou prítomnej chvíle a vyznieva v tichom smútku. Ale len na chvíľu, lebo ako vo veľkej symfonickej básni hudobník v poslednej časti často začína nový nástup za novými cieľmi, aj Dilong v poslednom cykle tejto svojej zbierky, ktorý má výstižný názov Vytrvám, nasadzuje nový rytmus v krátkom a ostro poentovanom verši nového odhodlania. Nie je to viac junácke rojčenie o veľkých víťazstvách a sláve bohatiera, ale zaťaté odhodlanie bojmi zodratého veterána, ktorý nehodlá zahodiť zbraň bez ohľadu na to, ako sa jeho boj skončí: "A ostanem a vytrvám, i keď som už list jesene . . ."

Zbierka Stopy v ohni venovaná je úvodnou básňou Rev. Jánovi Lachovi, vydavateľovi tejto knižky.

Ján Okáľ

* * *

Jožo Zvonár Tieň. OHNE. Veršovaná dráma v štyroch obrazoch o boji Slovákov za samobytný národný život. Nákladom a tlačou Kanadského Slováka vo Winnipegu, Man.: 1956. Str. 162. $2.00.

Revolučný rok 1848 a to, čo mu predchádzalo, i to, čo po ňom nasledovalo, patrí medzi najpreskúmanejšie obdobia slovenskej histórie (monumentálne Rappantove dielo o ňom). Nové myšlienkové a sociálne prúdy lomcujú celou Európou a nenechávajú stranou ani Slovensko. Pod vplyvom Štúra a jeho žiakov hýbe sa nielen slovenská myseľ, ktorá si uvedomuje svoje osobitné etnické črty ale rozhýbu sa aj slovenské zbrane v otvorenom povstaní.

Takéto obdobia hlbokých myšlienkových zlomov sú zaiste bohaté na dramatické momenty; ľudské i národné. Do týchto rozvírených čias slovenského nacionalizmu načrel Jožo Zvonár Tieň a ztvárnil z neho osud slovenského profesora Štefana, jeho slovenských žiakov a slovenských povstalcov vôbec.

Základným tónom jeho fabule je neúmerný boj medzi idealizmom Slovákov a surovou presilou maďarských držiteľov moci, ktoré vyúsťuje v otvorenom a ozbrojenom tragickom boji. I keď hrdina Štefan a jeho chlapci padajú v boji, ich pád je vlastne víťazstvom, lebo jak vo svojom boji, tak aj vo svojom páde zvýrazňujú vysoké a čisté ideály nielen národné, ale aj ľudské a kresťanské. V tragickom rozuzlení deja dobro je zdanlivo premožené; ale len preto, aby ďalej žilo ako ideál a oplodňovalo ďalej svojich uskutočniteľov.

Na pozadí životných osudov svojich hrdinov chcel Jožo Zvonár Tieň zvýrazniť živelnú tužbu Slovákov po práve, samourčení a slobode. Svojimi životmi píšu dejiny slovenského zmýšľania, slo-

venskej odhodlanosti a slovenskej etnickej hrdosti. Maďarský žandár Fekete a vodca slovenských povstalcov Štefan sú zástupcami dvoch svetov, ktoré nemôžu popri sebe ďalej jestvovať; svet ozbrojenej moci a svet práva a slobody.

Autor sa zmocnil dramaticky dobre svojho predmetu a bol by ho zvýraznil ešte účinnejšie, keby si nebol volil veršovú formu. Vo svojej dráme chcel vysloviť mnohé filozofické, nacionálne a právne idey. Próza by bola azda lepšie vyhovovala tomuto myšlienkovému rámcu. Dvanásťslabičný verš — to sú pevne uzavreté špaliere a prúd, ktorý v nich tečie, alebo zástup ideí ktorý v nich kráča, môže sa stať jednotvárnym. Dej takéto drámy možno skôr pripodobniť horskej bystrine, ktorá sa rúti z brál, zpení sa pod nimi, zase pokojnejšie tečie a zase sa rúti. Vyhovuje mu lepšie próza, než pevne viazaný verš. V próze je viac slobody a autor nemusí obetovať jasnosť myšlienkových formulácií presnému počtu slabík, prípadne rýmov.

Moderní dramatickí spisovatelia skoro napospol opustili veršovanú formu drámy a narábajú skôr majstrovsky stavaným dialógom; zhusteným a precíznym; blízkym hovorovej reči, čiže reči divákov. Dlhšie monológy nechávajú iba v knižných vydaniach svojich drám a dávajú ich do zátvorky. No krátia ich tak, aby aj z toho, čo bolo len načrknuté, dala sa vyrozumieť celá hĺbka a dosah myšlienky a pohnútok ďalšieho činu v dráme. I Zvonárova dráma musela by byť takto zhustená na javisku, kde ide len o to podstatné, a to čo v najzhustenejšej forme. Na javiskové predstavenie ochotnícke, najmä v slovenskej cudzine, je to dráma veľmi náročná a režisér len v spolupráci s autorom mobol by ju prispôsobiť. Ale dnes je to bežná vec. Claudel, Mauriac a Julien Green to robievali a robia s režisérmi a hercami a veľa razy podstatne menia scény, a dakedy i dej.

Myšlienkové posolstvo tejto drámy je posolstvom hlbokého slovenského nacionalizmu a ako také vždy časové v časoch úsilia politického i kultúrneho o osobitné slovenské farby.

md

Msgr. Viktor Blahunka: V stopách Stvoriteľa (str. 172), Ježiš Kristus — Syn Boží (str. 176), Ježiš Kristus — Veľkňaz (str. 146), Kristove podobenstvá (str. 238), Kristus a jeho sviatosti (diel 1. str. 255, diel 2. str. 159). Vydal Rev. Ján J. Lach (Slovák v Amerike), Whiting, Ind., 1955—1956.

Šesť knižočiek Msgr. Viktora Blahunku tvorí súvislý celok — stručnú ľudovú katolícku vierouku. Prvý zväzok (V stopách Stvoriteľa) je obdobou dogmatického traktátu o Bohu, jednom v podstate a trojičnom v osobách, o stvorení sveta, anjelov a človeka. Druhý zväzok (Ježiš Kristus — Syn Boží) je v prvej časti krátkym životopisom Kristovým a v druhej časti apologetickým pojednaním o božstve Ježiša Krista na základe jeho zázrakov. Tretí zväzok (Kristove podobenstvá) rozoberá podobenstvá Kristove a objasňuje na nich podstatu kráľovstva Božieho na zemi a mravné záväzky jeho členov. Vo štvrtom zväzku (Ježiš Kristus — Veľkňaz) Msgr. Blahunka pojednáva o utrpení a zástupnej smrti Ježiša ako aj o vzťahu sv. omše nekrvavej obete Nového Zákona, ku Kristovmu utrpeniu a smrti. V piatom a šiestom zväzku (Kristus a jeho sviatosti) rozoberá autor sedem sviatostí ako sedem prameňov milosti, ktorú nám Kristus zaslúžil.

Zvláštnosťou Msgr. Blahunku je, že k dogmatickým výkladom pridáva sústavne i morálne poučenia, a to buď priamo alebo v príkladoch, ktoré čerpá zo svojich bohatých skúseností a rozsiahleho čítania. Pre toto možno nazvať dielo Msgr. Blahunku prvým pokusom o kerygmatickú teológiu v slovenskej reči.

T. Zúbek

* * *

AMERICAN PHILOSOPHY. Meador Publisher. Boston: 1956. Pp. 260. $3.00.

Pojem "filozofija" patrí dnes medzi veľmi užívané slová každodenného amerického slovníka. Natoľko, že ľudia, keď chcú vyjadriť svoje stanovisko, vyjadrujú sa, že podľa ich filozofie myslia to a to. Zostavovatelia tejto knihy použili pojem "filozofie" práve v tomto zpopularizovanom zmysle. Nejde teda o formálny filozofický systém, ako ho

poznajú staročia a ako sa pojem filozofie užíva v akademickom alebo vedeckom svete. Slovom, nešlo im o filozofiu konceptuálnu, ale vybrali dvanástich Američanov z rozličných odvetví života a na ich životných úspechoch formulovali niektoré základné črty amerického myslenia a konania. Išlo im o typické úspešné životy jednotlivcov; o pohnútky a metódy ich práce. "Americká filozofia sa zakladá na úspechu. Amerika bola vždy praktickým národom, kde úspech sa uznáva zarovno ako výsada a povinnosť jednotlivca." (Str. 9) Ako ďalšie charakteristické vlastnosti tejto filozofie uvádzajú: duch služby, náboženstva, bratstva, služby spoločnosti a oddanosti národným záujmom Ameriky.

V knihe sú podrobné životopisy týchto dvanástich jednotlivcov a okrem toho každý z nich vysvetľuje svoj náhľad na život, na prácu, ako aj svoje vedúce pohnútky životného dejstvovania. Na konci tejto publikácie zostavitelia zhrňujú svoju definíciu americkej filozofie takto: "Americká filozofia je spôsob života, založená na praktickom uplatňovaní princípov demokracie." (Str. 249)

Medzi autormi, ktorí prispeli do tejto publikácie je i Rev. Ján J. Lach, známa osobnosť slovenskej Ameriky. Jeho príspevok zaberá strany 111—133. Svoj esej nadpisuje ako "Cieľavedomý život". "Verím, že život má cieľ. Preto každý jednotlivec musí hľadať pre seba cesty a prostriedky vedúce k cieľavedomému životu . . . Moja filozofija sústreďuje sa okolo toho, čo som podnikal robiť, aby som pomáhal iným a čo som uznal za potrebné robiť sám, aby som bol schopný žiť cieľavedomý život." (Str. 119) Na základe svojej mnohotvárnej a bohatej činnosti ako kňaz, spoločenská osobnosť, slovenský národovec i Američan rozvíja potom základné princípy svojho svetonáhľadu a najmä ich praktické uplatnenie sa v každodennom živote. Zo slovenského stanoviska treba kladne zaznamenať, že pri výklade svojej životnej práce venoval veľa miesta Slovensku, slovenskej osobitnosti, slovenskému charakteru vôbec a na svojom plodnom živote dokázal, ako možno harmonicky spojiť službu Amerike so službou slovenskej veci. Národné dielo, ktoré vykonal v Slovenskej Lige, karitatívna práca, ktorú konala koná v SSK a vydávanie diel slovenskej kultúry v zahraničí anglicky i slovensky, literárne fondy, ktoré založil a zakladá — to všetko je nerozlučne späté s menom slovenskej kultúrnosti a prechádza ako veľký americko-slovenský klad nielen do slovenskej histórie ale aj do mnohotvárnych dejín Ameriky.

Služba Bohu v ľuďoch a služba národu s prístupňovaním jeho kultúrnych hodnôt; s ich záchranou pre dnešok i pre budúcnosť črtajú sa ako dva základné motívy jeho života a dávajú mu náplň, pestrosť, zmysel i cieľ.

—mš—

* * *

KULT. SV. JUDY TADEÁŠE v Československé Republice. Kritická studie. Dr. Ludvík Nemec. Bohemian Benedictine Press, Chicago, Illinois: 1955. Str. 122.

Cieľ a zmysel tejto štúdie vysvetľuje autor v úvode a medzi iným píše: "S hlediska pak všeobecné hagiografie, studie podáva úplný obraz Judova kultu nejen v jeho oficielne — cirkevní forme, ale i v jeho lidových projevech v Československé republice. Se zretele k tomu, že česká, moravská, slovenská a podkarpatoruská hagiografie jest tak málo známa svetové verejnosti, domnívam se, že táto kritická studie jest vhodným a plodným prínosem k lepšímu poznání Judovy otázky." (Str. 11).

Autor s ozaj mravenčou usilovnosťou usiloval sa pozbierať všetok možný materiál o kulte sv. Judu Tadeáša. Zaujíma nás predovšetkým, čo hovorí autor tejto štúdie o kulte sv. Júdu Tadeáša na Slovensku. Podľa jeho priznania našiel len veľmi málo miest na Slovensku, na ktorých by bol kult sv. Júdu Tadeáša "výnimočne živý". (Str. 59). No za to je viacero kostolov, zasvätených obidvom apoštolom sv. Šimonovi a sv. Júdovi. Hovoriac o Slovensku autor sa dopustil niekoľkých chýb. Tak na pr. sídlo Spišského biskupstva nie je v Sp. Novej Vsi ale na Spišskej Kapitule. Spišská Nová Ves nemá katedrálu, ale veľký farský kostol a takzvaný slo-

venský kostol v Levočskej ulici. Slovenským ho volali preto, lebo za dávnych čias, keď úradnou rečou vo veľkom farskom kostole bola nemčina alebo maďarčina, bohoslužby na Levočskej ulici boli vždy slovenské.

No závažnejšie je to, čo sa usiluje Dr. Nemec vyvodiť z rozšírenia kultu sv. Júdu v českých zemiach počas druhej svetovej vojny (1939—45). Píše: "Všude včetne i Slovenska v té dobe pribylo mnoho soch svatého Judy Tadeáše. Beznadejnost doby samé vyvolala potrebu vroucích modliteb k osvedčenému a známemu Pomocníku v beznadejných situacích včetne úprimných tužeb po svobode národní." (Str. 64). Pravdou ale je, že sme žili na Slovensku počas vojny a nebadali sme, že by sa boli Slováci nejako hromadne a verejne modlili k sv. Júdovi; že by boli kupovali jeho sochy, že by sa boli utiekali k sv. Júdovi a predkladali mu svoje "úprimné túžby po slobode národnej". Nepredkladali, lebo slobodu národnú mali. Od seriózneho vedca-kňaza sa žiada, aby nasilu neprekrúcal pravdu a nepripisoval Slovákom nejaké zúfalé volanie po národnej slobode počas Slovenskej Republiky. Pravdou ale je, že po vojne, keď Slováci stratili svoju národnú samostatnosť a dostali sa tam, kde sú dnes, rozmohol sa kult sv. Júdu Tadeáša ako to výrečne i sám autor priznáva, keď rozoberá slovenskú knihu o kulte sv. Júdu Tadeáša, ktorá vyšla r. 1946, teda po vojne a nie počas vojny. Vyšla nákladom vydavateľstva Božského Srdca v Trnave a jej autorom je P. František Laczika, S.J. Slovenskí jezuiti, ktorí tak úzkostlivo vždy držali ruky na tepne slovenského duchovného života, zaiste by boli ešte počas vojny vydali túto knižočku s modlitbami pre zúfalé situácie. No vydali ju vtedy, keď zúfalá siutácia pre Slovákov nastala. Nie nadobudnutím "národnej slobody" r. 1945, ale jej stratou.

—mš—

BOĽŠAJA SOVIETSKAJA ENCIKLOPEDIJA. Vtoroje izdanie, Tom 39.

V tomto zväzku, ktorý vyšiel v lete 1956, nachádzame heslá týkajúce sa Slovenska. Musíme vyzdvihnúť, že asi v žiadnej inej z veľkých ennyklopédií nenájdeme toľko miesta venované Slovensku, ako v tomto druhom vydaní Sovietskej encyklopédie. S vložkami niekoľkých menších hesiel — ako "Slovar" a básnik "Slowacki" — heslá o Slovensku zaberajú strany 330—347 v dvoch stĺpcoch, plus 4 strany illustrácií mimo textu. Ako iné, tak aj tieto heslá nie sú podpísané, no zdá sa, dopisovateľom musel byť niekto zo Slovenska, lebo veľmi dobre pozná udalosti posledných rokov. Zaráža, že nie je uverejnená žiadna mapka Slovenska. No v texte nájdeme vysvetlenie, že mapka je pod heslom "Čechoslovakija". Nakoľko však v ruskej abecede či azbuke písmeno —č— je až na konci, heslá o Čechoslovakiji ešte doteraz nevyšli, a preto aj niektoré poukazy nemožno si nateraz overiť.

Heslá o Slovensku sú tieto: Slovaki, Slovaki moravskije, Slovakija s podheslami: Príroda, Chozjajstvo, Nacionaľnyje organy vlasti i upravlenija, Istoričeskij očerk, Političeskije partiji i Slovackij nacionaľny front, Čechoslovackij sojuz molodeži, Slovackij komitet zaščity mira, Komitet čechoslovackich ženščin v Slovakii, Profsojuznoje dviženije, Pečat, Radioviešččanije Narodnoje obrazovanije, naučnyje i kuľturno-prosvietiteľnyje učreždenija, Literatura, Izobraziteľnyje iskusstva i architektura, Muzyka, Teatr. Potom je vložka troch hesiel "Slovar" a ďalej nasledujú: Slovackije rudnyje gory. — Potom je vložka o básnikovi Slowackom a po ňom nasledujú: Slovackij kras, Slovackij nacionaľnyj soviet, Slovackij jazyk, Slovackoje vosstanije 1944, Slovackoje srednegorje.

Všeobecne môžeme povedať o týchto heslách toto: Heslá pozitívneho rázu o horách a riekach sú presne vypracovan. Aj štatistiky sú presné a z roku 1950. Celková koncepcia však, hlavne v poňatí dejín, je čiste marxistická. Staršie dejiny sú podané len veľmi skromne, a to známymi výrazmi, že vtedy

všetko bolo iba feudálny útisk a jemu protivné povstania a revolúcie pracujúcich. Tieto dva protivné výrazy sa opakujú nespočetne krát, až kým neprišla "ľudová demokracia" posledných rokov. Ako z vyššie uvedených hesiel vidno najnovšie politické a spoločenské danosti sú podané veľmi obšírne. — Podanie Sovietskej encyklopédie je tendenčné, skreslené, neúplné, ale z druhej strany, kto chce poznať ako marxisti vysvetľujú našu minulosť a prítomnosť, tu to nájde krátko a jadrne.

M. Lacko

* * *

DIE SUDETENFRAGE. Hermann Raschofer. Isar Verlag Muenchen 1953. Strán 312.

O sudetskej tragédii vznikol už celý rad význačných diel. Jedno z nich je od Hermanna Raschofera Die Sudetenfrage. Sú to dejiny sudetských Nemcov od prvej svetovej vojny až po súčasnú kalváriu vyhnanstva. Raschofer dobre pozná otázku z hľadiska právneho i politického. Neizoluje ju, ale ju podáva na pozadí, na ktorom najlepšie vyniká: na tak zvanom česko-slovenskom probléme.

Raschofer siahol za bohatstvom literatúry, na základe ktorej načrtal príčiny a okolnosti, ktoré viedli k vytvoreniu Česko-Slovenska. Ako človek s citom pre spravodlivosť a objektivitu, nekladie len vedľa seba politické a diplomatické fakty, ale vyvodzuje z nich aj dôsledky. Na filozofii tvorcov Č-SR dokazuje, že to bol štát od počiatky zlý, ktorý krivdil nielen Nemcom, ale aj Slovákom, Maďarom a iným národnostiam. Raschoferove prenikavé dejiny sudetských Nemcov odokrývajú slabiny Masarykovej a Benešovej politiky.

V knihe sa popisujú a dôkladne rozoberajú všekty nám tak dobre známe omyly a krivdy, pre ktoré i Slováci museli sa rozísť s Čechmi. Čo nás Slovákov najviac v tejto knihe zaujíma to je nielen znalosť materiálu o sudetských Nemcoch a o českých previneniach, ale i vážna obhajoba slovenského národa. Hermann Raschofer na viacerých miestach vo svojom diele sa stavia kladne k slovenským požiadavkám a slovenskej otázke venuje viac strán, ktoré nemeckému čitateľovi poskytujú prvotriedne informácie o tom úseku slovenských dejín, ktorý je základom ich najčerstvejšej kapitoly.

Raschofer dobre pozná i rannú históriu a kresťanskú kultúur slovenského národa. Vie o prvotnej slovenskej štátnosti a nezatajuje nič z obdobia, kedy "Slowakei formte sich im Verband und in der Auseinandersetzung mit dem herrschenden Volk Magyaren und den Problemen des ungarischen Staates" (str. 14).

Základný rozdiel medzi Slovákmi a Čechmi Raschofer vidí v rozličnosti vývinu a tvorenia národných a duchovných hodnôt. Hlavnú váhu kladie na tento dejinný fakt: "Die Reformation hatte teilweise auch unter den Slowaken Fuss gefasst. Im Westen und insbesondere im Norden der Slowakei hielt sich der Protestantismus in stärkeren Gruppen. Die uberwiegende Mehrheit des slowakischen Volkes ist katholisch. Die protestantische Kreise wandten sich im 19. Jahrhundert slawophilen Ideen zu. Deraus etnwickelte sich eine Tendenz zur politischen Solidarität mit den Tschechen in Böhmen und Mähren. Das zahlenmässig stärkere katholische Element unter den Slowaken setzte sich dagegen im 19. Jahrhundert in erster Linie fur eine nationale Selbstbehauptung der Heimat ein" (str. 193).

Tieto tendencie boli zreteľné aj po vytvorení Č-SR.. A hoci Ľudová strana šla i do vlády a hlasovala i na Eduarda Beneša, "die autonomische Strömung nahm aber an Intensität (str. 194). Národné povedomie naberalo u Slovákov na sile a logicky viedlo nielen k uznaniu národnej suverenity ale aj k "federalistickému zväzku Čechov a Slovákov v druhej česko-slovenskej republike".

Pokiaľ ide o vyhlásenie Slovenskej republiky, Raschofer siaha za diplomatickými dokumentami, ktoré sa sprístupnili až po druhej svetovej vojne. Podľa týchto aktov Raschofer usudzuje, že na jar 1939 pre Slovákov jestvovali iba tieto možnosti: Alebo vyhlásiť samostatnosť, alebo zotrvať v autonomnom zväzku s Českom, prípadne Maďarskom alebo Poľskom. Adolf Hitler

žil dlho v presvedčení, že Slováci by sa radi pripojiť k Maďarsku. Túto otázku nastolil prvý raz prof. Dr. Vojtechovi Tukovi 12. februára 1939. Citujúc úradné záznamy ríšskeho ministerstva zahraničia, Raschofer udáva, že Hitler sa dostal do nepríjemnej situácie so spriateleným Maďarskom práve pre Slovensko, ktoré sa postavilo proti tomu, aby o jeho osude rozhodovali či maďarskí alebo českí susedia. Preto žiadal 13. marca 1939 od Dr. Jozefa Tisu rýchlu odpoveď.

Raschofer so všetkou pozornosťou sleduje, ako reagovali veľmoci na vyhlásenie slovenskej samostatnosti. Klasickým príkladom je Veľká Británia, ktorej ministerský predseda Chamberlain už 15. marca 1939 vyhlásil, že vláda jeho veličenstva necíti sa nijako viazaná brániť záujmy Č-SR, nakoľko "slovenský snem vyhlásil samostatnosť Slovenska" (str. 229).

Autor diela Die Sudetenfrage poukazuje na veľký a podstatný rozdiel medzi Protektorátom Česko a Morava a medzi Slovenskou republikou. Slovenský štát v očiach znalcov medzinárodného práva bol vo vzťahu k nemeckej ríši samostatným štátom a pomer nemeckej ríše k "Slovensku bol čisto štátoprávnej povahy" (str. 230). Medzi inými príkladmi ako jeden z najvýznamnejších Raschofer uvádza, že Slovensko malo svoju armádu so samostatným velením. Len po puči 1944 podliehali slovenské jednotky nemeckému veleniu. V každom prípade pre Raschofera Slovenská republika "war ein völkerrechtlich unabhängiger Staat" (str. 230).

Celá Raschoferova kniha je napísaná triezvo, ale tým presvedčivejšie. Z tohto vedeckého diela nehovorí fanatik, ale povedomý Nemec, podrobujúc rozboru jednu z najsmutnejších kapitôl politických dejín v strednej Európe. Pokiaľ ide o nás Slovákov, ukázal sa i v tomto diele, ako už pred tým viac ráz, našim oddaným priateľom. Kniha Die Sudetenfrage je jedným zo základných diel, ku ktorému dejepisci nemeckí, českí i slovenskí, ale i mimoeurópski by sa mali vracať so všetkou vážnosťou, ak nechcú falšovať skutočnosti.

Jozef Paučo

Lužnickyj Hrihor. UKRAJINSKA CERKVA MIŽ SCHODOM I ZACHODOM. Nákladom Sojuzu Ukrajinciv katolikiv "Providinnja", Philadelphia: 1954. Str. 723.

Autorom týchto reprezentatívnych dejín Ukrajinskej Cirkvi je Dr. Lužnickyj, docent Univerzity Karla-Franca v Grazi. Dielo chce byť vedecko-populárnou syntézou celých cirkevných dejín ukrajinských v rozpätí časovom od počiatku kresťanstva až do najnovších udalostí, a v rozpätí priestorom, zaoberajúc sa cirkevnými udalosťami nielen na Ukrajine ale všade kam sa Ukrajinci v novšej dobe emigráciou dostali. Dielo sa vyznačuje ľahkým prehľadným štýlom, a jeho osobitosťou je množstvo illustrácií, čo dáva knihe jedinečný ráz. Vidíme tu fotografie pamiatok staviteľstva, pamiatok rukopisných a tlačených, obrazov, osôb, posvätných ikon, dokumentov, a z novej doby tiež vážnych historických fotografií. Knihu spestrujú tiež názorné kresby a mapy. Dozaista každý, čo chce byť po prvý raz informovaný o cirkevných dejinách ukrajinských siahne po tomto prehľadnom diele, kde na konci v dodatku nájde ešte poznámky s dotyčnou bibliografiou.

Nemôžeme sa tu púšťať do podrobného ocenenia tohoto obšírneho diela, lebo to už zrobili iní. Kritické poznámky k mnohým tvrdeniam autora uverejnil Rev. Roman Chomjak CSSR v časopise "Logos", VI (1955) str. 228—234.

Tu chcem poukázať na niektoré nepresnosti, týkajúce sa "Ukrainskej Cerkvi na Zakarpattju". Pod týmto menom autor rozumie celé to územie v bývalom Uhorsku, kde žili alebo aj teraz žijú grécko-katolíci byzantsko-slovanského obradu. Autor ich všetkých považuje za Ukrajincov a ani jedným slovom nespomenul, že v prešovskom biskupstve žijú aj grécko-katolíci Slováci. Tak isto v Amerike v pittsburghskom biskupstve, kde majú svoje osobitné organizácie a v Kanade, kde majú svoje osobitné farnosti. Vo všeobecnosti podkarpatské dejiny sú podané dobre, okrem nepresností v období Úžhorodskej únie. Pokúsil som sa osvetliť tú dobu v mojej práci o Úžhorodskej únii, no au-

tor nemohol ju použiť, nakoľko vyšla až rok neskoršie.

Chcem upozorniť na niektoré nepresnosti z novšej doby. Na str. 495 je obrázok istého dreveného chrámu, pod ktorým je táto vysvetlivka: "Cerkovcja na Karpatskij Ukrajini". Je to ale v skutočnosti evanjelický drevený kostol v Leštinách na Orave. Na str. 509 autor považuje aj veľkovaradínske gr. kat. biskupstvo za ukrajinské. Nakoľko mi je známe, toto biskupstvo bolo vždy rumunské. Na str. 510 je mapka rozvrstvenia grécko-katolíkov v podkarpatskom kraji, v bisupstvách Mukačevo, Prešov a Hajdu-dorogh. Biskupské sídlo mukačevské je v Úžhorode a nie v Mukačeve, a biskupské sídlo hajdu-doroghské je v Nyiregyháze a nie v Hajdu-doroghu, ako je to na mapke zaznačené. Na str. 512 je fotografia mukačevského biskupa Júlia Fircaka (1891—1912), ale podpis udáva, že by to mal byť biskup Andrej Bačinskyj (1772—1809) Na str. 514 tenže biskup Fircak je nazvaný biskupom prešovským, čím vskutku nikdy nebol. Na str. 514 je fotografia biskupa Pavla Gojdiča a vysvetlivka hovorí, že je "Apoštolský vizitátor a biskup prešovský". Nie je mi známe, že by bol býval apoštolským vizitátorom, a koho kedy vizitoval.

Tiež posledné udalosti v prešovskom biskupstve sú podané ozaj zovrubne. Ináč treba vyjadriť uznanie "Sojuzu grekokatolikiv Ukrajinciv" v USA, že toto dielo vyšlo v tak peknej vonkajšej úprave.

M. Lacko

* * *

Michael Lacko S.J.: ATLAS HIERARCHICUS ECCLESIAE CATHOLICAE ORIENTALIS. Pontificium Institutum Orientalium Studiorum Piazza S. Maria Maggiore 7, Roma, 1956, str. 21.

Tento malý zošit je v prvom rade určený ako príručka pre študentov Pápežského východného ústavu, ktorí sa zaoberajú štúdiom východných cirkví. Je to zbierka máp, alebo lepšie povedané škíc, na ktorých je zaznamenané len to, čo je v danom prípade potrebné. Prvé tri mapky sú historické a znázorňujú vývoj cirkvi na Blízkom východe v štvrtom a v piatom storočí, ako sa totiž vyvinuli patriarcháty v Carihrade, Antiochii, Jeruzaleme a v Alexandrii. Histórii slúži tiež mapa na str. 10—11, na ktorej sú zaznamenané miesta spomínané v patristike, ako Caesarea Edessa Nisibis atď. Ostatné mapky znázorňujú aktuálnu situáciu východných katolíckych cirkví, podľa jednotlivých obradov a jednotlivých spoločenství. Na nich sú zakreslené jednotlivé patriarachálne, metropolitné, arcibiskupské a biskupské sídla, takže na prvý pohľad vidíme, kde žijú na pr. Kopti, Melchiti, Chaldei atď. Okrem toho sú tiež zakreslené niektoré významné historické miesta, významné kláštory atď. Toto je veľmi potrebné, lebo na Blízkom východe žijú jednotlivé spoločenstvá pomiešané s vlastnou hierarchiou, takže na pr. v Beirute a v Kaire sídlia šiesti katolícki biskupi, v Aleppe piati, v Bagdade štyria atď. Okrem Blízkeho východu sú tu mapky pre Východnú Európu, jedna pre Balkán, jedna pre Rumunsko, a jedna pre "Karpatský kraj" totiž pre gréckokatolíkov bývajúcich na východnom Slovesnku, na Ukrajine a v Poľsku. Tieto mapky udávajú situáciu, aká bola pred vojnou, neberúc ohľad na zničenia zapríčinené dnešným komunistickým prenasledovaním, a okupáciou biskupstiev zo strany pravoslávnych. Násilie neutvára právo. Z "nového sveta" je tu mapka Spojených Štátov a Kanady, kde je zaznačených 7 gréckokatolíckych biskupstiev. Na konci zväzočku je najnovšia štatistika Katolíckej Východnej Cirkvi, ktorá dobre poslúži záujemcom, nakľoko ju je ťažko inde nájsť.

Treba ešte poznamenať, že tento zväzoček je nielen od slovenského autora, ale aj od slovenského tlačiara. Jednotlivé mapky kreslil, a potom v svojej malej tlačiarni systémom "ofset" vytlačil mladý slovenský podnikateľ Z. Chrumka ktorý nedávno v Ríme otvoril malú tlačiareň a medzinárodnú "copisteriu", totiž odpisovaciu a rozmnožovaciu agenciu. Obidvom treba k tejto peknej práci blahoželať.

Ján Malý

Jaroslav Dubnický: RANOBAROKOVÝ UNIVERZITNÝ KOSTOL V TRNAVE. Vydala Slovenská Akadémia vied a umení. Bratislava: 1948. Strán 152 — 48 tabúľ ilustrácií.

Hoci táto kniha vyšla už pred viacerými rokmi, je užitočné aj teraz sa o nej zmieniť. Je to monografia z dejín umenia na Slovensku, akých máme doteraz málo, a bez akých nie je možné napísať syntetické, vedecky podložené dejiny umenia u nás.

Autor si vzal za predmet svojho štúdia jeden z najvýznamnejších pamätníkov posvätného umenia, ktorým sa začína u nás nové obdobie renesancie a baroka. V úvode spomína, že od mladosti mal príležitosť často pozorovať tento chrám, lebo v ňom sa odbavovali bohoslužby pre trnavských študentov. Pre podrobné štúdium mal k dispozícii nielen fotografie ale mohol sa priblížiť až k jednotlivým maľbám a štukovým ozdobám aj na samej klenbe, keď chrám začali roku 1942 podrobne reštaurovať nákladom Ministerstva národnej obrany Slovenskej republiky, ktorému kostol patril. Autor v úvode uvádza, "k práci pristúpil ešte v rokoch neslobody" (!!) a vcelku ju dokončil ešte pred "oslobodením" (!!). Po vojne študoval ešte v budapeštianskych archívoch, čo mu pomohlo doplniť svoje poznatky z archívov domácich v Trnave a inde. No okrem týchto poznatkov prišiel vraj po vojne aj k niektorým novým uzáverom. Po prečítaní knihy vidno, že autor sem tam povsunoval známe frázy marxistického historického materializmu, a to bol asi predpoklad, aby mu ju Akadémia vydala. Na pr. na str. 18: "Protireformácia nebola len jednoduchým obnovením predreformačných pomerov násilnými prostriedkami. Negácia negácie nikdy neznamená jednoduchý návrat k starému kladu".

No vo všeobecnosti môžeme povedať, že je to dielo vážne, ktoré prináša pozitívne poznatky a danosti. Autor sa snažil v prvej kapitole podať pohľad do uhorských kultúrnych a duchovných pomerov na počiatku 17. stor. V druhej kapitole študuje situáciu v Trnave. Potom podáva dejiny stavby a výzdoby kostola, a v štvrtej kapitole následuje podrobný opis a rozbor chrámu po stránke umeleckej. Konečne v piatej kapitole snažil sa autor zaradiť trnavský chrám do celkového vývinu umenia v Európe a zvlášť na Slovensku. Jeho záver je tento: "doterajšie zistenia umožňujú už dnes charakterizovať univerzitný kostol v Trnave ako ranobarokovú umeleckú štruktúru ktorá mala v domácom umeleckom vývine XVII. a čiastočne XVIII. storočia veľký vývinový dosah a závažnosť, keďže v ňom predstavovala prvý prípad vedúceho typu chrámovej stavby a v nejednom ohľade napomohla a podporila uplatnenie a rozvoj nového, barokového vkusu v chrámovej architektúre na Slovensku, ba aj v Uhorsku." (str. 134—35)

Ako klady tejto práce chcem zaznamenať, že autor v historickej časti prináša nové poznatky o dejinách stavby, čerpané z trnavského mestského archívu a z archívu trnavských jezuitov, ktorý sa teraz nachádza v Budapešti. Autor dobre študoval aj funkčné stránky jednotlivých chrámových súčastí. Pri čítaní zisťujeme, že v práci je celé množstvo novších slov zo slovenskej umeleckej terminológie, hoci v mnohých prípadoch upotrebuje ešte tradicionálne talianske výrazy v poslovenčenej forme. Na pr. ostávajú: sokel, piedestál, pilastre, architráv, níka (=výklenok), portál atď. Slovenské výrazy: náčelie, rímsa, vlys, uzáverák, kladie (architráv), pri stľpoch rozoznáva pätky, drieky, hlavice atď. Niektoré výrazy používa miešano: raz tak — raz tak. Trochu neobyčajne pôsobí, keď pri opise jednotlivých zložiek hlavného oltára užíva slovo "etáža" v ženskom rode. Neviem, či to treba považovať tlačovú chybu, alebo za nesprávne pochopenie talianskeho výrazu, keď na str. 76 čítame, že výklenky na náčelí sú zakončené "na spôsob valutovej konzolky", miesto "volutovej konzolky". Vo všeobecnosti autor dosť dobre pozná crikevnú terminológiu, iba na niektorých miestach vidno nedostatky. Tak na pr. na str. 106 čítame: "vpravo i vľavo od tabernákula sú v sokli dvere, aby bolo možné vyhoviet' starodávnym predpisom, ktoré kážu kňazovi oltár pri jeho svätení obísť". — Pri "jeho svätení"! Koho? kňaza ači ol-

tára? Čo to znamená? Taktiež čudným sa zdá byť názov "Pavláni" miesto "Pavlíni" alebo "Paulini".

Najslabšou sa mi vidí tá časť poslednej kapitoly, kde autor chce zaradiť trnavský chrám do celkového vývinu európskeho umenia. Ponajprv nepodal skoro žiadnu analýzu prvkov renesančného a barokového štýlu ako sa vyvinuli v Taliansku. Že tu na pr. jednou zo základných ideí je centrálny priestor s kupolou, a že predĺženie aké sa dostalo chrámu Il Gesú alebo aj bazilike Sv. Petra je iba dodatok. V talianskej renesancii a baroku ústredným bodom zvonku je kupola, kým v baroku na sever od Álp je to priečelie, so silnými vežami. Autor veľmi slabo podal porovnanie medzi trnavským chrámom a chrámom Il Gesu v Ríme. Lepšie je porovnanie s viedenským univerzitným-jezuitským kostolom (zasväteným Nanebovzatej P. Márii a nie Sv. Františkovi Xaverskému!!), ale aj to mohol podať lepšie, nakoľko udáva skoro za isté, že tento viedenský chrám bol vzorom pre náš trnavský kostol.

Na konci textu je resumé v reči francúzskej na ôsmich stranách. Ilustrácie sú podané na konci na 48. tabuliach. Hoci v tejto časti papier je trochu lepší, predsa musíme ľutovať, že reprodukcie sú technicky hodne slabé.

P. M. Lacko, S.J.

* * *

Basilius Pekar: DE ERECTIONE CANONICA EPARCHIE MUKAČOVIENSIS, (Analecta OSBM, series II, sectio I. volumen VII), PP. Basiliani, — Piazza Madonna dei Monti 3, Roma 1956, str. 136.

Je potešiteľné že sa v poslednom čase venuje záujem výskumu minulosti gréckokatolíkov na východnom Slovensku a na Karpatskej Ukrajine. Aj táto nová kniha, ktorej autor je mladý karpato-ukrajinský kňaz, rieši vážnu otázku: Prečo bolo mukačevské biskupstvo úradne Svätou Stolicou ustanovené iba roku 1771? Aká bola situácia predtým? Keďže až do roku 1818 toto biskupstvo bolo jediné pre gréckokatolíkov v podkarpatskom kraji, zahrňovalo aj všetkých veriacich východného Slovenska, preto považujem za potrebné zmieniť sa o tejto novej knihe aj na tomto mieste.

Autor rozdelil svoju prácu na tri časti. V prvej podáva dejinný prehľad cirkevno-právneho postavenia mukačevského biskupstva od 15. do 18. storočia. Chce tu dokázať, že toto biskupstvo ako nezávislé jestvovalo aj pred cirkevnou úniou z roku 1646, aj po nej aspoň v prvých rokoch. Keďže však pôvod biskupstva bol neznámy a chýbali zakladačné listiny, podľa vtedy platných zásad vznikla pochybnosť o jeho právnom jestvovaní. Túto okolnosť využili rímskokatolícki jágerskí biskupi a prerazili mienku, že biskupstvo nikdy nejestvovalo, a preto gréckokatolícki biskupi mukačevskí nemôžu byť samostatní, ale podriadení jágerskému biskupovi. A to aj dosiahli. Roku 1716 novomenovaný grkat. biskup Gennadius Byzancij prvý zložil sľub vernosti a podriadenosti jágerskému biskupovi. Tí poslední išli vždy ďalej a ďalej, takže nakoniec došlo k tomu že gr. kat. biskup bez dovolenia jágerského biskupa nesmel ani kňazov svätiť ani kostoly stavať ani fary vizitovať atď. Gr. katolícki dušpastieri boli vyhlásení iba za kaplánov rímskokatolíckych farárov, a im museli odovzdávať obyčajne poplatky čo dostávali od svojich veriacich. Takýto stav vecí vyvolal čoskoro nespokojnosť zo strany gréckokatolíkov a hlavne mukačevský biskup sa cítil ponížený a zaznávaný, keď na kňazských schôdzkach rímskokatolícky farár mukačevský mal väčšie právo a prednejšie miesto než gréckokatolícky biskup. Sotva bol zvolený za mukačevského biskupa Michal Emanuel Olšavský, rodák zo Spiša, začal sa všemožne starať, aby oslobodil svoje biskupstvo od nadvlády jágerských biskupov. Verejne žiadal aj v Ríme, aj vo Viedni na cisárskom dvore, aby bolo čím skorej ustanovené samostatné biskupstvo pre gréckokatolíkov. Kým v Ríme boli obozretní, a skôr sa riadili zápornou mienkou jágerského biskupa Karola Eszterházyho, zatiaľ cisárovná Mária Terézia odhodlane sa postavila na stranu gréckokatolíkov, a všemožne nástojila, aby im bolo zadosťučinené. Po niekoľkoročných diskusiách konečne pápež Klement XIV. roku 1771 vyhovel požiadavkám gréckokatolíkov a biskupstvo ustanovil.

O týchto veciach hovorí autor v druhej a v tretej časti, kde použil viaceré nové pramene z vatikánskych a iných rímksych archívov. Na konci knihy v dodatku uverejnil tri vážne dokumenty: Bullu ustanovenia biskupstva, menovanie prvého biskupa Jána Bradáča, a tak zv. Dokument užhorodskej únie, v ktorom však nedopatrením pri tlačení vypadol jeden riadok, takže tým trpí zmysel.

Na počiatku podáva obšírnu bibliografiu zvlášť v slovanských rečiach a v maďarčine, čo ukazuje, že čerpal z prvoradých prameňov. Pozdáva sa mi však, že niektoré citované práce majú len veľmi ďaleký vzťah k danej téme, alebo sú príliš všeobecné, ako na pr. maďarský "Révay Nagy Lexikona". Tiež myslím, že nebolo potrebné začať rozpravu od samých počiatkov ukrajinského osídlenia podkarpatského kraja. Autor to urobil letmo, pričom na pr. neprijíma tvrdenia historika Alexeja Petrova o "Marchia Ruthenorum" a o "Dux Ruizorum", no nevyporiadúva sa s nimi, ale odvoláva sa na V. Hadžegu, neudávajúc však presne citáciu, kde tento o veci písal (viď str. 14, pozn. 10). V kapitole o juridickom postavení mukačevského biskupstva v období úžhorodskej únie autor nebral do úvahy všetky dokumenty objavené pred nedávnom, a preto tu nájdeme niekoľko nepresností. Na pr. informácia arcibiskupa Juraja Lipayho z 2. júla 1654 je odpoveďou na otázky predložené Posv. Kongregáciou Sv. Ofícia a nie de Propaganda fide (str. 29); biskup Parthenius Petrovič nebol uvedený do Mukačeva roku 1660, ale až roku 1664 (str. 27). Celkový záver tejto kapitoly (str. 30), že aj Sv. Stolica potvrdením biskupa Parthenia uznala jestvovanie mukačevského biskupstva "ut talem", zdá sa mi tvrdiť viac, než čo autor predtým povedal, že to bolo uznanie "implicite".

Ešte na jednu vec chcem upozorniť. Autor v celej knihe označuje národnosť podkarpatských greckokatolíkov ako ukrajinskú. V úvode vysvetľuje, že hoci historické dokumenty nazývajú ich "Rutheni", predsa považoval za vhodné prispôsobiť sa dnešnej ukrajinskej historiaografii, ktorej meno "Rutheni" zvučí pejoratívne. Sám predvída, že niektorým sa to bude zdať anachronickým. Aktuálne pomenovanie tiež má tú nevýhodu že nezahrňuje všetkých tých, čo sa hlásia za dedičov užhorodskej únie lebo kedysi patrili do mukačevského biskupstva. O slove mohlo by sa teda disputovať, ale to nie je tak vážne. Hlavná je vec sama, a tá je v knihe vdp. Dr. Pekara veľmi dobre vypracovaná. Je dôkladným prínosom dejinám podkarpatských, teda aj vý do-slovenských gréckokatlíkov.

M. Lacko, S.J.

ZAZNAMENÁVAME

ROZHĽARY. Nezávislá politická revue. Redigujú Dr. Ing. Jozef Barboriak a Ján A. Holý. Vydáva Slovenské študijné stredisko v New Yorku. V lete 1956 vyšlo prvé číslo a v októbri 1956 číslo druhé. Vychádza štyri razy do roka. Adresa redakcie a administrácie: Rozhľady, G.P.O. Box 994, New York 1, N. Y.

•

CESTOU SV. BENEDIKTA. Liturgické ranné, popoludňajšie a večerné modlitby z benediktínskeho breviára, ako aj zbierka modlitieb a pobožností k sv. Benediktovi. Zostavil a preložil Mikuláš Šprinc. Vydali Slovenskí otcovia benediktíni Opátstva sv. Andreja-Svorada v Clevelande, Ohio, 1956.

•

Slovenský salezián prof. Milan St. Ďurica je spoluautorom veľkého bibliografického diela **Bibliografia Salesiana.** Opere e scritti riguardanti S. Francesco di Sales (1623—1955). Vyšlo v Biblioteca del Salesianum N. 41. Torino, Italia. Toto bibliografické dielo obsahuje 1299 titulov kníh o sv. Františkovi Saléskom.

Z PROGRAMU SLOVENSKÉHO ÚSTAVU

Z pracovného programu Slovenského ústavu v Cleveland, Ohio—29 picas Title

Slovenský ústav robí prípravy na veľkú výstavu o amerických Slovákoch. Z materiálu sa spraví niekoľko sérií prednášok so svetelnými obrazmi. Tak isto sú v prúde práce so zbieraním materiálu o slovenských spolkoch a farnostiach. Pracuje sa na archíve a na obrázkovom materiále. V poslednom čase tieto zbierky boli obohatené o niekoľko sto obárzkov kostolov a osobností. V zbierke sú obrazy skoro všetkých najstarších slovensko-katolíckych kostolov, a to v pôvodnej forme, v akej dnes už takmer nejestvujú. Okrem toho obrazy mnohých prvých slovenských kňazov, redaktorov a spolkových činiteľov. Medzi nimi je veľa takých, o ktorých sa myslelo, že sa definitívne stratili.

Triedi sa aj vzácny listovný materiál. Ústav má prisľúbenú aj takú korešpondenciu, ktorá bude prístupná pre štúdium až neskoršie.

Slovenský ústav chystá knihu pod názvom: "Stará slovenská Amerika". Bude to obrázková kniha so slovensko-anglickým textom. Materiál k tejto knihe sa zbiera, fotografuje, prekresľuje.

V ďalších plánoch Ústavu sú anglické "Dejiny amerických Slovákov". Zbierky sa skvele rozrastajú a Ústav ide uskutočniť Furdekov plán z r. 1891. Vtedy Furdek vyzýval kňazov, redaktorov a spolkových pracovníkov, aby mu pomohli zozbierať podrobný materiál o slovenskom živote v Amerike. Bola to výzva, ktorá narazila na hluché uši. Začiatkom tohto storočia Rev. Ján Porubský usiloval sa zachrániť takýto materiál pre martinské múzeum. Ale ani on sa nedostal ďalej, ako Furdek.

Pracuje sa usilovne aj na Biobliografii všetkých slovenských kníh a časopisov a duchovných prejavov slovenských, ktoré sa zjavili mimo hraníc Slovenska od roku 1939. Do tejto bibliografie budú zahrnuté aj knihy, články, štúdie a prejavy z cudzích rečí o Slovákoch a Slovensku. Práca vyjde po anglicky.

Zbierka slovenských novín, ktorú Ústav má, je najväčšou a najúplnejšou zbierkou slovenského tlačeného slova v cudzine. Plánuje sa mikrofilmovanie týchto dokumentov a prejavov slovenského ducha, aby sa zachránili pre budúcnosť.

Nie menej dôležitou prácou je triedenie, zachytávanie údajov všetkých slovenských kňazov, redaktorov, vydavateľo, spolkových, kultúrnych a národ-

ných pracovníkov či z minulosti alebo z prítomnosti.

Knižnica a archív Slovenského ústavu — i keď je ešte nie všetko presne zkatalogizované — sú roztriedené a prístupné záujemcom o ktorýkoľvek vzhľad slovenského zahraničného života.

* * *

THE TRIAL OF THREE SLOVAK BISHOPS. By Th. J. Zubek, O.F.M., S. D.D. Reprintek from The Jurist, Vol. XV, No. 4, October, 1955. Published by the School of Canon Law, The Catholic University of America, Washington, D. C.

V úvode tejto výbornej štúdie Dr. Teodorík Zúbek, O.F.M. pripomína, že v západnom svete spomínajú sa obyčajne mená kardinála Mindszentyho, Stepinaca, Wyszynského a arcibiskupa Berana, hoci len v Česko-Slovensku je v žalároch alebo pod domácim dozorom devätnástich biskupov štrnásť. Z nich traja slovenskí Michal Buzalka, Ján Vojtaššák a grcko-katolícky biskup prešovský Pavol Gojdič boli odsúdení s typicko-komunistickou justičnou komédiou. Aby posvietil na povestnú "komunistickú justíciu" Dr. Zúbek rozoberá komunistické zákonodárstvo a príslušné jeho dekréty najmä ohľadne velezrady. Po dôkladnej analýze obžaloby, obhajoby i celého zloženia "súdu", ktorý odsúdil troch slovenských biskupov, prichádza k logicky jasnému uzáveru na základe právneho rozboru celého súdneho materiálu, že slovenskí biskupi boli vlastne odsúdení za vykonávanie svojich úradných povinnosí a podľa zákonov so spätnou platnosťou, čo v trestných prípadoch je jednoduché právnické absurdum v zmysle základnej a starej právnickej zásady: Nullum crimen sine lege. Táto prehľadná, vedecky spracovaná právna štúdia Dr. Zúbeka priniesla anglicky hovoriacim právnickým kruhom hodne osvetlenia nielen osudu slovenských biskupov, ale aj všeobecných túžob Slovákov po slobodnom živote.

*

MEMORANDUM on the Present Status of Slovakia and The Situation of The Catholic Church and Its Bishops Under Communist Rule in Slovakia. Prijala tridsiataôsma Konvencia Združenia Slovenských katolíkov v Chicagu, Ill. dňa 16. mája 1956. Toto memorandum na pätnástich stranách veľkého formátu podáva pravdivý obraz náboženského i národného vývinu Slovákov. Hovorí sa v ňom o pôvode Slovákov ako národa, o Slovensku v rámci Uhorska, o Slovensku ako o časti Česko-Slovenska, o Slovenskej repubilke, o Česko-Slovensku medzi rokmi 1945—1950, o procese troch slovenských biskupov a ďalej je tu i štatistický prehľad o prenasledovaní Cirkvi na Slovensku. Ako dodatok je anglické znenie listu kardinála Micaru Katolíckej ústrednej kancelárii slovenskej v Ríme z príležitosti 35. výročia vysviacky slovenských biskupov. Toto Memorandum bolo rozoslané v troch tisícoch exemplárov na všetky zodpovedné miest acirkevné, kultúrne univerzity, ako aj zodpovedným činiteľom politickým v Amerike.

*

BULLETIN DE LA COCIETÉ DE CHIMIE BIOLOGIQUE, Paris, France priniesol už viacero vedeckých prác z chrémie äärikultúrnej a biologickej od mladého slovenského vedca Dr. Jána Fabianka, ktoré vyšli aj v osobitných pretlačkoch. Tak: Tome XXXVI, No. 6—7, 1954, pp. 859—868, No. 6—7, pp. 851—858, Tome XXXVI, No. 8, 1954, pp. 1009—1114.

*

Neprekonateľný mecén slovenskej kultúry v zahraničí Rev. Ján J. Lach založil tohto roku dve významné fundácie na uverejňovanie diel slovenskej kultúry. Je to "Literárny fond Ľudovíta Štúra" v Kanade a "Slovenské vydavateľstvo sv. Cyrila a Metoda v Ríme". Lit. fond Ľ. Štúra má sa špecializovať na vydávanie anglických kníh o Slovensku a jeho kultúre. V príprave je veľké kolektívne dielo ktorého redakciou bol poverený Univ. prof. Dr. Jozef Kirschbaum. Slov. vyd. sv. Cyrila a Metoda v Ríme, ktorého redaktorom je Dr. Štefan Náhalka, má vydávať knihy na udržanie a zveľadenie katolíckej tradície slovenskej v zahraničí, ako aj pripravovať diela nábožensko-kultúrneho rázu pre budúce slobodné Slovensko.

"Osservatore Romano" dňa 7. októbra 1956 priniesol článok o Mikulášovi Oláhovi, arcibiskupovi ostrihomskom, ktorého autorom je Mariano Baffi. V článku vyzdvihuje najmä rumunský pôvod arcibiskupov a jeho význam ako humanistu. Je chvályhodné, že sa autor snažil používať slovenské pomenovania ako Bratislava, no pri názve Trnava sa pomýlil. Miesto talianskeho znenia: Tirnava, použil Tirnovo, čo je veľký rozdiel. Tirnava je na Slovensku a Tirnovo je v Bulharsku. Tiež tlačovým nedopatrením sa stalo, že nadpis článku znie: Nicolaus Olhaus, miesto Nicolaus Olahus.

*

"Analecta Bollandiana" — 74 (1956) fasc. I—II, str. 189—240 priniesli ďalšiu rozpravu v diskusii vzbudenej novoobjaveným pražským kódexom: P. Devos —P. Meyvaert, Autour de Léon d' Ostie et de sa "Translatio Clementis". (Légende italique des SS. Cyrille et Méthode"). V nej najzaujímavejší je druhý odsek: "Sens du mot sacerdos", kde sa znovu zaoberá otázkou o biskupskej hodnosti Sv. Cyrila. Ponajprv konštatuje, že z literárneho rozboru samého slova nemožno zistiť, či znamená jednoduchého kňaza, ači biskupa, lebo v čase Sv. Cyrila a Metoda sa upotrebovalo na označenie i jedného i druhého. A preto cestou rozboru prameňov snaží sa dokázať, že Sv. Cyril nebol biskupom. No v tejto veci diskusia pokračuje ďalej.

*

"Orientalia Christiana Periodica" XI (1956) Fasc. 3—4. uverejnili krátky článok P. Michala Lacka: "L'episcopat de S. Cyrille dans le codex Vaticanus 1668". Je to štúdia čiste paleografická, ako treba čítať v tom kodexe miesto odnosiace sa na biskupstvo ači kňazstvo sv. Cyrila. Po nových technických zásahoch autor dochádza k uzáveru, že na tom mieste treba čítať "ordinaverunt fratrem eius Methodium in sacerdotem", že tu teda niet zmienky i biskupstve sv. Cyrila, ako sa doteraz myslelo, lebo kódex na tomto mieste je veľmi poškodený. No tým ešte nie je povedané, či nie sú iné dôkazy o biskupskej hodnosti sv. Cyrila, ako ich nedávno zobral a vyložil P. Štefan Sakač S.J. (Orientalia Chr. Periodica, (1956) fasc. 1—2.) Do tejto veci sa autor nepúšťa.

MOST

ROČNÍK (VOL.) III. 1956

OBSAH

O krok ďalej. Andrej Žarnov 1

ŠTÚDIE

Joannes Joergensen. Dr. Ernest Žatko 101
Jozef Cíger Hronský. František Hrušovský 2
Kresťanský realizmus a dialektický materializmus. Dr. Štefan Náhalka 112
List Ľudovíta Štúra Michalovi Petrovičovi Pogodinovi. St. Polčin, S.J. 69
Ľudovít Štúr — ideologický odporca komunizmu. St. Polčin, S.J. 61
Ľudovít Štúr po sto rokoch. Dr. Jozef Kirschbaum 163
Ľudovýchovná činnosť Štúrovcov. Dr. Jozef Paučo 48
Memorandum Kardinála Pázmányho. Michal Lacko, S.J. 83
Mikuláš Schneider Trnavský. Anton Mazán 94
Národotvorné procesy prítomnosti. Dr. Štefan Polakovič 147
Pôvod názvov Slovan a Slovák. Dr. Henrich Bartek 20
Slovanstvo a svet budúcnosti. Ladislav Džubík 64

ČLÁNKY

Dnešná Brazília. Dr. Jozef Mistrík 107
Dr. František Hrušcvský — in memoriam. Dr. Jozef A. Mikuš 154
Charakterológ Dr. Pavol Grieger 124
Ján Dafčík šesťdesiat ročný. Ján Mešťančík 183
Motoškovi. J. C. Hronský 160
Nové hudobné diela slovenských skladateľov 40
Nový Cyrilo-Metodský objav. Michal Lacko S.J. 122
O Gregorovi Tajovskom. J. C. H. 189
Oštary s poéziou na Slovensku. —r— 39
Problémy vedy na Slovensku. —r— 123
Slovenčina v Amerike. Fr. Hrušovský 123
Slovenská opera preniká do sveta. Anton Mazán 186
Slúk v divadle Champs Elisées v Paríži. JAM 127
Služba slovenskej kultúre. Rev. Ján J. Lach 32
Spolku slovenských spisovateľov a umelcov. J. C. Hronský 145
The Slovak Hymnal — in English. Rev. W. S. Patala 191

PRÓZA

Dáždnik. J. C. Hronský 176
Gombík. J. C. Hronský 185
Návrat. Draga Divínska 179

Rebrík. Jozef Mak 175
Pekelný zákusok. Pavol Hrtus Jurina 76
Svet na Trasovisku. J. C. Hronský 14

POÉZIA

Autostráda. Anton Murin 67
Brehy. Rudolf Dilong 178
Cudzinou kráčam. Cyril Ondruš 153
Čas, ktorý príde. Jožo Zvonár Tieň 68
Mama. Fero Zobor 182
Modlitba. Zuzka Oravská 93
Moja prvá duša. Miloš K. Mlynarovič 174
Náš Emigrant. Miloš K. Mlynarovič 146
Pod vavrín. Andrej Žarnov 12
Podvečer. Zuzka Oravská 106
Poetes slovaques contemporains. Mme Renée P. Mikuš........ 35
Polovica života. Karol Strmeň 100
Raz príde svitanie. Fero Zobor 73
Rozlúčka. Karol Strmeň 157
Správca Matice Slovenskej. Mikuláš Šprinc 13
Stroj. Karol Strmeň 60
Tak. Mikuláš Šprinc 162
The Death of Janosik (John Botto) George Gallik 73
Vzdych. Anton Murin 34
Za krajšiu budúcnosť. Jozef Vágovič 68

KNIHY

Bibliografia diel J. C. Hronského 45
Bohu na slávu. Zo života katolíkov v Československu. P. S. 139
Der Grosse Herder. Milan St. Ďurica 136
Documenta Romana Ecclesiae Unitae in Terris Ucrainae et Bielorussiae. (PP. Basiliani) M. L. 138
Etudes Slaves et Est-Européennes. J. A. Mikuš 140
Ján Palárik a jeho boj o demokratizáciu slov. národ. života. (Mikuláš Gašparík) J. Mešťančík 132
Kristove podobenstvá. (Msgr. Viktor Blahunka) B. Š. Buc........ 43
Listy poddaných. (Pavol Horváth) B. Valentín 44
Literárny almanach Slováka v Amerike 1956. (red. Ján Okáľ) m. š. 43
Slovenské hrady. (Ján Hajdúch). F. Hrušovský 129
Slovenské ľudové piesne. (Dr. Fr. Poloczek) F. H. 131
Slovenské rieky. (Celba—Straka—Kroutil—Šimko). F. H. 131
Súčastníci o Ľudovítovi Štúrovi. (Ján V. Ormis) Ján Mešťančík 128
The Church of Silence in Slovakia. (Theodorick J. Zubek) J. A. Mikuš 134
Tvárou proti slnku. (Mikuláš Šprinc) Karol Strmeň 41
V stopách Stvoriteľa. (Msgr. Viktor Blahunka) B. Š. Buc 43

Ferdinand Ďurčanský. BIELA KNIHA. PRÁVA SLOVÁKOV NA SAMOSTATNOSŤ. Strán 998. Cena $10.00.

Mikuláš Šprinc. SLOVENSKÁ REPUBLIKA. Str. X-253. Cena viaz. $3.00.

Štefan Polakovič. NA PRELOME DVOCH OBDOBÍ. Filozoficko- politické štúdie. Cena $2.00.

Mikuláš Šprinc. NA FLORIDE SÁM. Verše. Strán 48. Cena $1.00.

TVÁROU PROTI SLNKU. Verše. Strán 64. Cena $1.00.

Miloš K. Mlynarovič. VTÁČENCE VO VÍCHRICI. Román. Cena $3.00.

TESTAMENT KRÁĽA SŔDC. Verše. Cena $1.50.

Ak chcete mať vo svojej knižnici dobrú a spoľahlivú slovenskú knihu, obráťte sa na administráciu Mostu: 2006 Schrage Ave., Whiting, Indiana.

Copyright 1956. By Slovak Writers and Artists Association, Cleveland, Ohio. No portion of this Revue may be reprinted or broadcast without permission of the Publisher.